



O P V S C V L A

A R C H Æ O L O G I C A

IZDAVAČ / PUBLISHER

ARHEOLOŠKI ZAVOD FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

IZDAVAČKI SAVJET / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Rajko BRATOŽ (Ljubljana), Andreas LIPPERT (Wien), Juraj PAVUK (Nitra),
Guido ROSADA (Padova), Elisabeth WALDE (Innsbruck), Nives MAJNARIĆ-PANDŽIĆ (Zagreb),
Petar SELEM (Zagreb), Tihomila TEŽAK-GREGL (Zagreb), Marin ZANINOVIĆ (Zagreb)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNICI / EDITORS

Helena TOMAS i Domagoj TONČINIĆ

UREDNIŠTVO / EDITORIAL BOARD

Helena TOMAS, Domagoj TONČINIĆ, Rajna ŠOŠIĆ, Dino DEMICHELI, Iva KAIĆ
svi iz Zagreba / all from Zagreb

GRAFIČKO OBLIKOVANJE / GRAPHIC DESIGN

Miljenko GREGL

ADRESA IZDAVAČA / ADDRESS OF THE PUBLISHER

Arheološki zavod Filozofskog fakulteta
Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences
10000 ZAGREB – CROATIA
I. LUČIĆA 3 – P.O. BOX 171

TISAK / PRINTED BY

AKD d.o.o.

RAČUNALNI PRIJELOM / COMPUTER LAYOUT

Ivana SUDAREVIĆ & Boris BUI for FF-press

LEKTOR / LANGUAGE EDITOR

Ivan MARKOVIĆ
(Tekst Zlatka Đukića lektorirala je Tatjana Pišković)

PRIJEVOD NA ENGLISKI / TRANSLATION TO ENGLISH

Edward BOSNAR, Apostrof d.o.o.

GODIŠNJAK / ANNUAL

NAKLADA / ISSUED

600 primjeraka – 600 copies

Izdavanje časopisa novčano podupiru

MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA REPUBLIKE HRVATSKE i MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE

Publishing of the journal financially supported by

MINISTRY OF SCIENCE, EDUCATION AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF CROATIA and
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Službena kratica ovoga časopisa je *Opusc.archaeol. (Zagreb)* / Official abbreviation of this journal's title is *Opusc.archaeol. (Zagreb)*

URL: www.ffzg.hr/arheo/opuscula

Dostupno na / Available at Ebsco Publishing (www.ebscohost.com)

Tiskano 2011. / Printed in 2011

O P V S C V L A

ARCHÆOLOGICA

2011

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES,
UNIVERSITY OF ZAGREB

RADOVI ARHEOLOŠKOG ZAVODA
PAPERS OF THE DEPARTMENT
O F A R C H A E O L O G Y

SADRŽAJ

CONTENTS

<i>Zlatko PERHOČ & Rainer ALTHERR</i>	LITIČKI NALAZI S OTOKA SUŠCA LITHIC FINDS FROM THE ISLAND OF SUŠAC <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	7
<i>Hrvoje KALAFATIĆ</i>	PRILOG POZNAVANJU ODNOSA GRUPE BARICE-GREĐANI, “BEBRINSKOG TIPA HATVANSKE KULTURE”, “BRODSKE KULTURE” I “POSAVSKE KULTURE” A CONTRIBUTION TO AN UNDERSTANDING OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE BARICE-GREĐANI GROUP, THE “BEBRINA-TYPE HATVAN CULTURE”, THE “BROD CULTURE” AND “POSAVINA CULTURE” <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	41
<i>Zoran ČUČKOVIĆ & Lazo ČUČKOVIĆ</i>	ARHEOLOŠKO ISTRAŽIVANJE NA STAROM GRADU DUBOVCU 2001. GODINE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AT THE OLD CASTLE OF DUBOVAC IN 2001 <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	65
<i>Ivan MATIJEVIĆ & Anamarija KURILIĆ</i>	DVA NEOBJAVLJENA ŽRTVENIKA IZ SALONE TWO UNPUBLISHED ALTARS FROM SALONA <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	133
<i>Branko MATULIĆ</i>	PODNI MOZAIICI IZ TERMI U BLIZINI SALONITANSKE LUKE FLOOR MOSAICS FROM THE BATHS NEAR THE SALONA HARBOUR <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	167
<i>Anita RAPAN PAPEŠA</i>	TOPOGRAFIJA CIBALA U KASNOJ ANTICI TOPOGRAPHY OF CIBALAE IN LATE ANTIQUITY <i>Pregledni članak / Review paper</i> _____	189
<i>Anja BERTOL</i>	NALAZI RIMSKOG NOVCA S LOKALITETA VIROVITICA-KIŠKORIJA JUG I OREŠAC ROMAN COINS FROM THE VIROVITICA-KIŠKORIJA SOUTH AND OREŠAC SITES <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	225
<i>Ana PAVLOVIĆ</i>	NUMIZMATIČKI NALAZI S LOKALITETA ŠEPKOVČICA NUMISMATIC FINDS FROM THE ŠEPKOVČICA SITE <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	263
<i>Zlatko Đukić</i>	ODNOSI SUDIONIKA PLOVIDBENOGA POTHVATA U STAROME VIJEKU LEGAL STATUS OF THE PARTIES TO MARINE VENTURES IN THE ANCIENT WORLD <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	297

Tajana PLEŠE

MONASTERIUM DE S. PETRI IN MONTE ZLAT

MONASTERIUM DE S. PETRI IN MONTE ZLAT

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper _____ 319

UREDNICI / EDITORS

UPUTE ZA SURADNIKE ČASOPISA

OPUSCULA ARCHAEOLOGICA

INSTRUCTIONS FOR CONTRIBUTORS TO

THE JOURNAL *OPUSCULA ARCHAEOLOGICA* _____ 351

Hrvoje KALAFATIĆ

PRILOG POZNAVANJU ODNOSA GRUPE BARICE-
-GREĐANI, "BEBRINSKOG TIPA HATVANSKE KULTURE",
"BRODSKE KULTURE" I "POSAVSKE KULTURE"

A CONTRIBUTION TO AN UNDERSTANDING OF THE
RELATIONSHIP BETWEEN THE BARICE-GREĐANI GROUP,
THE "BEBRINA-TYPE HATVAN CULTURE", THE "BROD
CULTURE" AND "POSAVINA CULTURE"

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

UDK / UDC 903.23(497.542)"6373/6375"

Primljeno / Received: 28. 2. 2011.

Prihvaćeno / Accepted: 3. 8. 2011.

Hrvoje Kalafatić
Institut za arheologiju
Gajeva 32
HR-10000 Zagreb
hrvoje.kalafatic@iarh.hr

U članku se problematizira odnos kasnobrončanodobne grupe Barice-Gređani i kulturnih manifestacija na prostoru Posavine dosad pripisivanih ranom i srednjem brončanom dobu. Prikupljeni su i redefinirani dosad objavljeni i neobjavljeni nalazi keramike pripisivane "bebrinskom tipu hatvanske kulture", "brodskoj kulturi" i "posavskoj kulturi" te reinterpretirani kao integralni dio grupe Barice-Gređani i vremenski određeni u ranu fazu kasnoga brončanog doba.

Ključne riječi: grupa Barice-Gređani, kultura polja sa žarama, rano brončano doba, srednje brončano doba, "bebrinski tip hatvanske kulture", "brodska kultura", "posavska kultura"

The article contains a breakdown of the problems involved in the relationship between the Late Bronze Age Barice-Gređani group and the cultural phenomena in the territory of the Sava River Valley thus far ascribed to the Early and Late Bronze Age. The thus-far published and unpublished pottery finds attributed to the "Bebrina-type Hatvan culture", the "Brod culture" and the "Posavina culture" are brought together and redefined, and reinterpreted as an integral component of the Barice-Gređani group and chronologically classified to the early phase of the Late Bronze Age.

Key words: Barice-Gređani group, Urnfield culture, Early Bronze Age, Middle Bronze Age, "Bebrina-type Hatvan culture", "Brod culture", "Posavina culture"

UVOD

Čini se da je dugotrajan problem definiranja "bebrinskog tipa hatvanske kulture", "brodske kulture" i "posavske kulture" te njihova koreliranja s grupom Barice-Gređani u bosansko-hercegovačkoj i hrvatskoj arheologiji prisutan od 60-ih godina

INTRODUCTION

It would appear that the long-standing problem of defining the "Bebrina-type Hatvan culture", the "Brod culture" and the "Sava culture" and their correlation with the Barice-Gređani group has been present in the archaeology of Bosnia-Herzegovina

20. st. (Dimitrijević 1966; 1979; Belić 1966a; 1966c; Petrović 1971; Čović 1983; Marijan 2010) i da je kao takav bitno odredio i postojeće nedoumice u definiranju grupe Barice-Gređani. Jednako tako utjecao je na sagledavanje kulturnih zajednica iz kojih je ona možda izrasla, na koje se naslonila ili iz kojih je grupa Barice-Gređani mogla baštiniti svoje kulturno podrijetlo. Ta interpretativna nedoumica posljedica je traženja podrijetla te grupe u ranobrončanodobnom kulturnom miljeu, iz čega je proizašlo tumačenje u kojem se moglo pratiti njezino svojevrsno "dugo trajanje", pri čemu bi, u tako ponuđenoj interpretaciji, grupa Barice-Gređani kontinuirala od kasnih faza ranoga brončanog doba pa sve do kasnoga brončanog doba.

Problem definiranja odnosa grupe Barice-Gređani s brodskom kulturom i bebrinskim tipom hatvanske kulture postoji već više od pola stoljeća. Regionalni i lokalni arheolozi o tom su odnosu donijeli niz proturječnih tumačenja, zbog čega tom pitanju valja posvetiti posebnu pažnju. U praksi to znači vraćanje izvornom materijalu, odnosno indukciji kojom se počev od dijela tumači cjelina, te metodi retrodukcije, koja podrazumijeva stalno propitivanje definiranih cjelina i vraćanje na njihove empirijske dijelove. Drugim riječima, za reinskripciju navedenog odnosa potrebno je ponovo propitati postojeći materijal i pažljivim supolaganjem interpretirati nove nalaze kako bi se o kulturno-kronološkom kompleksu mogli izvoditi zaključci mimo nejasnoća prethodnih kulturno-kronoloških determinacija.

RASPRAVA

Čini mi se da je za navedeni odnos u tumačiteljskom smislu paradigmatička upravo zdjela iz Vinkovaca (Dimitrijević 1979: 141), slučajni nalaz iz ulice uz Bosut na zapadnome dijelu prapovijesnog lokaliteta Tell-Tržnica, pronađena prilikom gradnje kuće davne 1956. g. te kulturno determinirana desetljeće kasnije, točnije 1966. g., kao dio hatvanoidne bebrinske kulture i datirana u kraj ranoga brončanog doba, stupanj Br A-2 i Br A-3 (1700–1600. g. pr. Kr.) (Dimitrijević 1966: 68). Ta je zdjela, pokazat će se, postala referentna te je presudila u svim niže navedenim pokušajima kronološko-kulturološke determinacije, uzrokujući često konfuzne i proturječne determinacije koje su uslijedile po primarnoj objavi te zdjele.

Sam S. Dimitrijević po drugoj objavi u kojoj se navedena zdjela spominje, iz 1979. g. (Dimitrijević 1979), dodatno će pridonijeti proturječnim tumačenjima. Tom će prilikom posudu kronološko-kulturološki smjestiti u isti, privremeno nazvani

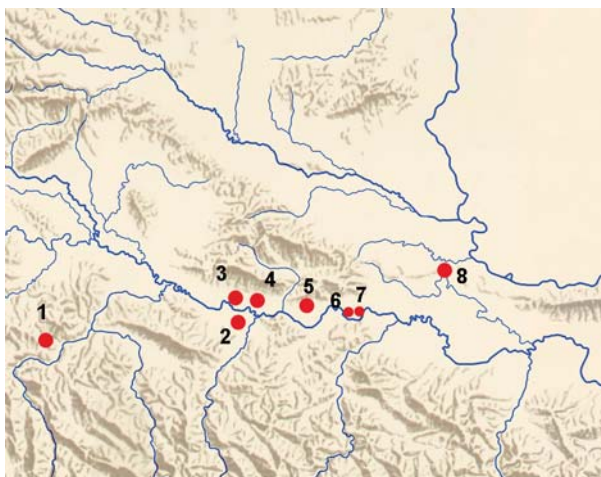
and Croatia since the 1960s (Dimitrijević 1966; 1979; Belić 1966a; 1966c; Petrović 1971; Čović 1983; Marijan 2010) and that as such it has essentially predicated the existing ambiguities in defining the Barice-Gređani group. It has equally influenced the perception of the cultural communities from which it may have emerged, upon which it has depended or from which the Barice-Gređani group may have inherited its cultural origin. This interpretative conundrum is a result of the search for the origin of this group in the Early Bronze Age cultural milieu, which generated an interpretation in which its specific "long duration" could be tracked, wherein – in this proposed interpretation – the Barice-Gređani group would have continued from the late phases of the Early Bronze Age until the Late Bronze Age.

The problem of defining the relationship between the Barice-Gređani group and the Brod culture and Bebrina-type Hatvan culture has existed for over fifty years. Regional and local archaeologists have proposed a number of contradictory interpretations on this relationship, so that this matter requires particular attention. In practice this means a return to the original materials, i.e., an induction wherein the whole is interpreted starting with its component parts, and the retroduction method, which implies the constant scrutiny of defined units and returning them to their empirical components. In other words, the reinscription of this relationship demands a re-examination of the existing material and the interpretation of new finds by means of careful co-consideration in order to draw conclusions on the cultural-chronological complex despite the ambiguities of preceding cultural-chronological determinations.

DISCUSSION

It would appear to me that in the interpretive sense, a paradigmatic find for this relationship is the bowl from Vinkovci (Dimitrijević 1979: 141), a chance find from a street along the Bosut River in the western sector of the prehistoric Tell-Tržnica site, discovered during construction of a house in 1956, and culturally determined a decade later, in 1966, as a part of the Hatvanesque Bebrina culture and dated to the Early Bronze Age, phases Br A-2 and Br A-3 (1700–1600 BC) (Dimitrijević 1966: 68). This bowl – as will become apparent – became a reference point, and it proved decisive in all of the below-cited attempts at cultural-chronological determination, often causing confusing and contradictory classifications which followed the bowl's initial publication.

In the second publication in which the bowl is mentioned, in 1979 (Dimitrijević 1979), Stojan Dimitrijević himself would additionally contribute



Karta 1. Položaj lokaliteta: 1. Ljusina; 2. Laminci; 3. Mačkovac; 4. Orubica; 5. Stari Slatinik; 6. Gornja Bebrina; 7. Donja Bebrina; 8. Vinkovci (autor: H. Kalafatić, 2010).

Map 1. Location of sites: 1. Ljusina; 2. Laminci; 3. Mačkovac; 4. Orubica; 5. Stari Slatinik; 6. Gornja Bebrina; 7. Donja Bebrina; 8. Vinkovci (by: H. Kalafatić, 2010).

“bebrinski tip hatvanskog kompleksa”, sa sličnom datacijom (1700–1650. g. pr. Kr.), i držati da posuda “pored hatvanoidnih i otomanoidnih sadrži i dosta vinkovačkih elemenata”, no u odnosu na tumačenje iz 1966. g. zdjela sada pripada kulturnom tipu, a nema obilježja zbog kojih bismo je mogli definirati kao predmet samostalne kulture. Unatoč toj varijaciji u kulturološkom određenju S. Dimitrijević ne odlučuje se u naknadnom tumačenju za značajnije izmjene kronologije (isto naglašava N. Majnarić-Pandžić 2000: 104).

“Bebrinski tip hatvanskog kompleksa” dobio je ime po Donjoj Bebrini u Posavini, gdje je, uz još par lokaliteta oko Slavenskog Broda – Starom Slatiniku, Gornjoj Bebrini, Donjoj Bebrini – 1960-ih godina prilikom melioracijskih radova i kopanja sustava kanala pronađena keramika istih zajedničkih karakteristika dotada nepoznata arheološkoj znanstvenoj zajednici (usp. karta 1). Glavne su uočene karakteristike keramike bradavičasti ukrasi i “stanovite novosti” u oblikovanju posuda (S. Dimitrijević, prema Majnarić-Pandžić 2000: 104).

S. Dimitrijević u svom posljednjem radu (objavljen postumno) o periodizaciji vinkovačke kulture 1982. g. donosi i pregled tipova keramičkih posuda bebrinske kulture (Dimitrijević 1982: sl. 7). Prema Dimitrijeviću ta kulturna pojava počinje krajem vinkovačke kulture, a nastala je širenjem vinkovačke kulture prema zapadu i manifestira se kao njezina regionalna varijanta. Ono što je za tu objavu važno jest da Dimitrijević proširuje područje rasprostranjenosti “bebrinskog tipa” na zapad preko Like sve do

to the contradictory interpretations. On this occasion, he chronologically and culturally placed this vessel in the same, provisionally designated “Bebrina-type Hatvan complex” with similar dating (1700-1650 BC) and insisted that the vessel, “besides Hatvan and Ottomány, there are also considerable Vinkovci elements”; but in comparison to the interpretation from 1966, the bowl now belonged to a cultural type, although there are no features whereby it may be defined as the product of an independent culture. Despite this variation in cultural determination, Dimitrijević did not opt for any significant modifications of the chronology in subsequent interpretations (the same was stressed by N. Majnarić-Pandžić 2000: 104).

The “Bebrina-type Hatvan complex” obtained its name from Donja Bebrina in the Sava River zone in Croatia’s eastern, Slavonia region, better known as the Posavina, where, together with several other sites around the town of Slavonski Brod – Stari Slatinik, Gornja Bebrina, Donja Bebrina – pottery with the same common features was found during land reclamation works and excavation of a new canal system in the 1960s which had until then been unknown to the archaeological scholarly community (cf. map 1). The principal observed features of this pottery were the wart-like ornaments and “certain novelties” in the formation of vessels (S. Dimitrijević, based on Majnarić-Pandžić 2000: 104).

In his final work on the periodization of the Vinkovci culture published posthumously in 1982, Dimitrijević also provided an overview of Bebrina culture ceramic vessel types (Dimitrijević 1982: Fig. 7). According to Dimitrijević, this cultural phenomenon began at the end of the Vinkovci culture, and it emerged when the Vinkovci culture spread westward and assumed the form of its regional variant. What made this publication important was that Dimitrijević extended the reach of the “Bebrina type” westward through Lika up to the Croatian Littoral. He found confirmations for this in the finds from the grave mound in Lički Osik and Vlaška Cave above Senj, making use of the publications by V. Miroslavljević from 1974 and R. Drechsler-Bižić from 1975.

As early as the mid-1960s, K. Petrović (1971: 21-22) and B. Belić (1966c: 31) referred to the “Hatvanesque Bebrina culture” as the “Brod culture”, and this term is used parallel to Dimitrijević’s proposal, although Petrović placed the “Brod culture” in the Early Bronze Age without providing a detailed explanation for this decision, while Belić, citing the same sites, also mentioned Vis as an extended chronological basis for the Brod culture and placed it in phase Ha A. Also symptomatic for the problem of the non-transparent and inconsistent definition of the relationships within this chronological/cultural

Hrvatskog primorja. Za to potvrdu nalazi u nalazima iz grobnog humka u Ličkom Osiku i Vlaškoj peći iznad Senja koristeći se objavama V. Mirosavljevića iz 1974. g. i R. Drechsler-Bižić iz 1975. g.

K. Petrović (1971: 21–22) i B. Belić (1966c: 31) "hatvanoidnu bebrinsku kulturu" nazivaju terminom "brodska kultura" još sredinom 60-ih godina 20. st. i taj termin koriste paralelno s Dimitrijevićevim prijedlogom, s time da Petrović "brodsku kulturu" smješta u rano brončano doba bez detaljnijih objašnjenja za tu odluku, a Belić, navodeći iste lokalitete, spominje i Vis kao prošireni kronološki oslonac za brodsku kulturu te je smješta u Ha A. Simptomatičan je za problem netransparentna i nedosljedna definiranja odnosa unutar ovog kronološko-kulturnog kompleksa i zaključak kod B. Belića, koji na samu kraju objave nekropole iz Doboja "brodsku kulturu" kronološki definira nedosljedno vlastitu tekstu te zaključuje da je riječ o kulturnoj pojavi koja traje od završnih faza ranoga brončanog doba do Ha A. Očito je da već usporedbom Dimitrijevićeva, Petrovićkina i Belićeva pokušaja datacije s pravom možemo ustvrditi postojanje nedoumice u definiranju te kulturne pojave od početaka pokušaja znanstvene valorizacije kulture, koje u različitim mišljenjima traju do današnjih dana.

Zanimljivo je da je Belić prilikom svoje najranije objave nekropola Mala Brusnica i Kulaši kod Doboja iz 1964. g. iste kronološki relativno dobro smjestio u Ha A, s naznakom mogućih mladih elemenata (Belić 1964), dok će 1966. g. istovremene pojave, najvjerojatnije pod utjecajem S. Dimitrijevića, ipak definirati kao ranije.

Nadalje, za izlaganje položaja i kronološkog definiranja ove kulturne pojave u užoj vezi s nalazima iz Bosne značajan je rad B. Čovića, koji u tekstu znakovita naslova "Sjeverna Bosna i Karpatski bazen u rano i srednje bronzano doba" (Čović 1983: 65–70; T. 1, 3), obrađujući površinske nalaze iz naselja u mjestu Laminci-Jaružani kod Bosanske Gradiške, na neki način ignorirajući teze K. Petrović i B. Belića, donosi crtež bradavičastog ispupčenja sa žlijebom te još nekoliko karakterističnih nalaza i sve ih "bez sumnje" determinira kao razvijenu fazu ranoga brončanog doba. Bradavičasto ispupčenje "bez oklijevanja" pripisuje repertoaru ukrasa Hatvan-kulture, koja je identificirana i u susjednoj Slavoniji, pozivajući se na radove S. Dimitrijevića (1966) i Kaliczovu monografiju (Kalicz 1968) o ranom brončanom dobu sjeveroistočne Mađarske, u kojoj je hatvanska kultura definirana.

U kompleksnu sliku definiranja odnosa grupe Barice-Gređani i bebrinskog tipa hatvanske kulture uklapaju se nalazi s lokaliteta Šumatac kod Velike

complex is the conclusion by Belić, who at the very end of the publication of the necropolis in Dobož chronologically defined the "Brod culture" inconsistently with his own text, concluding that this was a cultural phenomenon which endured from the final phase of the Early Bronze Age to phase Ha A. It is obvious just based on a comparison of the attempts at dating by Dimitrijević, Petrović and Belić that one may rightfully ascertain the existence of vacillation in the definition of this cultural phenomenon since the beginning of scholarly evaluation of this culture, which have persisted to this day in various aspects.

It is interesting that in his earliest publications of the Mala Brusnica and Kulaši necropolises near Dobož in 1964, Belić chronologically placed them rather well in phase Ha A, with the notation of potential younger elements (Belić 1964), while in 1966, he nonetheless defined – likely under the influence of Dimitrijević – these coterminous phenomena as earlier.

Furthermore, also significant to bringing the position and chronological definition of this cultural phenomenon to a closer tie with the finds from Bosnia is the work by B. Čović. In a text with the portentous title "Northern Bosnia and the Carpathian Basin in the Early and Middle Bronze Age" (Čović 1983: 65-70; P. 1, 3), analyzing the surface finds from a settlement in Laminci-Jaružani, near Bosanska Gradiška, and essentially ignoring the assertions of Petrović and Belić, he included a sketch of the wart-like protuberance with a groove and several other typical finds and classified them all "without doubt" as belonging to the high phase of the Early Bronze Age. He "unhesitatingly" ascribed the wart-like protrusion to the decorative repertoire of the Hatvan culture, which had also been identified in neighbouring Slavonia, citing the works by Dimitrijević (1966) and Kalicz's monograph (Kalicz 1968) on the Early Bronze Age in north-east Hungary, in which the Hatvan culture was defined.

The finds from the Šumatac site near Velika Kladuša (Raunig 1983: 74, P. 2: 20) and Ljusina (Raunig 1987) (P. 5: 3), which also exhibit pottery decorated with oval wart-like protrusions, fit into the complex picture of the definition of the relationship between the Barice-Gređani group and the Bebrina-type Hatvan culture. B. Raunig compared these finds with Bezdanjača and Laminci, and placed them at the end of the Middle Bronze Age, and after a new interpretation of Laminci (Đurđević 1987), with the Barice-Gređani group as well.

In the same fashion, M. Đurđević (1987: 50), when publishing a preliminary report on the systematic excavation of the Laminci site, where a necropolis was found next to the settlement, included a photograph

Kladuše (Raunig 1983: 74, T. 2: 20) i Ljusina (Raunig 1987) (T. 5: 3), koji također podastiru keramiku ukrašenu ovalnim bradavičastim ispupčenjima. Te nalaze B. Raunig uspoređuje s Bezdanjačom i Lamincima te ih stavlja u kraj srednjeg brončanog doba, a nakon novije interpretacije Laminaca (Đurđević 1987) i uz grupu Barice-Gređani.

Podjednako tako M. Đurđević (1987: 50), objavljujući preliminarni izvještaj sa sustavnog iskopavanja lokaliteta Laminci, gdje je uz naselje pronađena i nekropola, donosi fotografiju ovalne bradavice sa žlijebom i uspoređuje je s nalazom iz Vinkovaca, što moguće navodi na to da tom paralelom Laminaca s vinkovačkim nalazom ovu kulturu određuje i kronološki, iako se formalno ne upušta u poblizu dataciju. S druge strane, nekropolu uz naselje jednoznačno i sa sigurnošću smješta u grupu Barice-Gređani, a naselje smatra istovremenim s nekropolom. Pozorno čitanje ponuđene Đurđevićeve analize ukazuje na još jednu nedosljednost – nalaz keramike s distinktivnim obilježjem bradavice uspoređuje se s vinkovačkim nalazom, što bi upućivalo na to da nalaz iz Laminaca tretira kao ranobrončanodobni artefakt, dok se naselje istovremeno određuje kao kasnobrončanodobno.

U *Arheološkom leksikonu Bosne i Hercegovine*, očito nakon spoznaja stečenih istraživanjima nekropole i naselja u Lamincima, B. Čović će 1988. g. za razliku od ranijih vlastitih pokušaja kronološkog određenja iz 1983. g. promijeniti stav i definirati kronološki i kulturološki položaj naselja i nekropole u Lamincima u grupu Barice-Gređani, što bi značilo kao kasnobrončanodobnu grupu (Čović 1988a: 60).

U genealogiju kronološko-kulturološke rasprave pripada i mišljenje J. Lozuka, koji je na skupu HAD-a u Slavonskom Brodu 1988. g. u radu o arheološkoj topografiji brodskog Posavlja izvijestio “o tragovima jedne kulturne pojave koja se u lokalnim okvirima naziva brodska kultura” (Lozuk 1993: 33). Lozuk tom prigodom navodi da “brodsku kulturu” literatura svrstava u početak srednjeg brončanog doba kao nastavak vinkovačke kulture. Također prenosi mišljenje S. Dimitrijevića da je riječ o pojavi koja pripada u hatvanski kulturni kompleks te Dimitrijevićevu terminološku odrednicu za taj facijes kao bebrinski facijes hatvanskog kulturnog kompleksa. Na području brodskog Posavlja Lozuk evidentira deset lokaliteta određenih samo po slučajnim nalazima na kojima se pojavljuje “brodska kultura”, a kao najznačajnije izdvaja Jelas polje-kanal kod Starog Slatinika, Biđevi kod Gornje Bebrine, Terzića stan kod Novigrada i kanal Galovo kod Slavonskog Broda. No Lozuk će ipak na kraju tog pregleda o “brodskoj kulturi” izraziti rezervu o

of an oval sculpted extension with a groove, and he compared it to the find from Vinkovci, which possibly leads to the chronological determination of this culture based on this parallel between Laminci and the Vinkovci find, although he did not formally engage in a closer dating. On the other hand, it unambiguously and certainly places the necropolis next to the settlement in the Barice-Gređani group, and the settlement is deemed coterminous with the necropolis. A careful reading of Đurđević’s analysis indicates yet another inconsistency: the find of pottery with the distinctive feature of a sculpted extension is compared to the Vinkovci find, which would indicate that that find from Laminci should be treated as an Early Bronze Age artefact, while the settlement is simultaneously classified as Early Bronze Age.

In 1988, Čović, in the ‘Archaeological Lexicon of Bosnia-Herzegovina (*Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*), obviously on the heels of the knowledge derived from the research into the necropolis and settlement in Laminci, changed his view from his own earlier attempts at chronological determination in 1983 and chronologically and culturally defined the position of the settlement and necropolis in Laminci as belonging to the Barice-Gređani group, which would mean as a Late Bronze Age group (Čović 1988a: 60).

The genealogy of these chronological and cultural debates must also include the view of J. Lozuk, who reported “on traces of a cultural phenomenon referred to within the local framework as the Brod culture” in a work on the archaeological topography of the Sava River zone around the wider Brod environs (brodsko Posavlje) delivered at a conference of the Croatian Archaeological Association held in Slavonski Brod in 1988 (Lozuk 1993: 33). On this occasion, Lozuk stated that the “Brod culture” is dated in the literature to the onset of the Middle Bronze Age as a continuation of the Vinkovci culture. He also cited the view of Dimitrijević’s assertion that this was a phenomenon which belonged to the Hatvan cultural complex, as well as Dimitrijević’s terminological determinant for this as the Bebrina facies of the Hatvan cultural complex. Lozuk recorded ten sites in the Brodsko Posavlje based solely on chance finds on which the “Brod culture” appears, and he distinguished as most significant the Jelas Polje/canal site near Stari Slatinik, Biđevi near Gornja Bebrina, Terzića stan near Novigrad and the Galovo canal at Slavonski Brod. Nonetheless, by the end of this study on the “Brod culture”, Lozuk expressed some misgivings about the “significance” of the site, for no archaeological research was conducted at any of the aforementioned sites, which does not significantly simplify the problem of chronological/cultural determination. In the continuation

“značaju” lokaliteta, jer ni na jednom od navedenih lokaliteta nisu provedena arheološka istraživanja, što problem kronološko-kulturološke determinacije ne čini nimalo lakšim. Lozuk u nastavku članka donosi pregled lokaliteta kasnoga brončanog doba i naglašava veliku gustoću naseljenosti, potkrepljujući to s 64 lokaliteta u Slavonskom Brodu i okolici koji mu se mogu pripisati, što se čini kao umjetna dioba između lokaliteta brodske kulture i kasno-brončanodobnih lokaliteta. Posebno se to vidi u slučaju navođenja nekropola tipa Gređani u kontekstu kasnobrončanog doba, koje prati neuviđanje kronološke istovremenosti lokaliteta “brodske kulture” i lokaliteta grupe Barice-Gređani. U pregledu kontinuiteta naseljenosti brodskog područja Lozuk (2000: 35) samo spominje “brodsku kulturu” i navodi njezin nejasan karakter.

Slojevitu analizu kulturno-kronoloških problema vezanih uz tzv. brodsku kulturu donosi N. Majnarić-Pandžić (2000) u svom prikazu brončanog i željeznog doba u okolici Slavanskog Broda ukazujući na razvoj interpretacija te pojave. N. Majnarić-Pandžić poći će od mišljenja S. Dimitrijevića, koji je svojevrsnom redukcijom (“suženjem”) u svojim radovima od prvotno predložene “bebrinske kulture” istu redefinirao kao “bebrinski tip” hatvanskog kompleksa, što indicira da se, ako se i terminološki krećemo u vremenu S. Dimitrijevića, tu Dimitrijevićevu kulturu sada više ne treba promatrati kao kulturu, već njezinu varijantu ili tip. N. Majnarić-Pandžić drži “podesnijim” takav termin, tj. (pod)kulturno određenje – tipom; terminom nedvojbeno umanjene težine, koji je s druge strane logičan izbor s obzirom na onovremenu neobrađenost nalaza. U tom smislu za Majnarić-Pandžić povezivanje bebrinskih nalaza s hatvanskom kulturom čini se upitnim jer se širenje iste ne može pratiti u pravcu juga, pogotovo ne u tako udaljene krajeve kao međuriječje Save i Drave ili čak Hrvatsko primorje. Dimitrijevićeve zapadne analogije smatra tipološki preopćenitima, posebice kada je u pitanju rasprostranjenost analogija na preširoku prostoru, te samim tim i tu analogiju drži nedovoljnom za dokazivanje kulturne povezanosti (Majnarić-Pandžić 2000: 104). Jedan od fokusa tog rada N. Majnarić-Pandžić jest i ispravljanje brojnih nestručnih i netočnih podataka i tvrdnji koje je iznio M. Marković pišući među ostalim i o prapovijesti u monografiji o Slavonskom Brodu iz 1994. g čime je pokušala ukazati na probleme izvandisciplinarnog tumačenja arheoloških kulturnih pojava koje dodatno usložnjava arheološki zahtjevu problematiku definiranja kronoloških i kulturnih odnosa različitih kultura.

K. Vinski-Gasparini (1983: 494) u sintezi o srednjem brončanom dobu Posavine uz stanovitu rezervu i

of the article, Lozuk provided an overview of the Late Bronze Age site and stressed the high population density of the settlement, backing this with 64 sites in Slavonski Brod and its surroundings which may be ascribed to it, which appears to be an artificial division between sites of the Brod culture and Late Bronze Age sites. This is particularly apparent in the case of citing the Gređani-type necropolis in the context of the Late Bronze Age, which accompanies the failure to perceive the chronological contemporaneity of the “Brod culture” sites and the Barice-Gređani group sites. In the examination of the population density of the Brod area, Lozuk (2000: 35) only mentioned the “Brod culture” and cited its ambiguous character.

A multi-layered analysis of the cultural/chronological problems associated with the so-called Brod culture was provided by N. Majnarić-Pandžić (2000) in her presentation of the Bronze and Iron Ages in the Slavonski Brod environs, pointing out the development of interpretations of this phenomena. Majnarić-Pandžić set forth from Dimitrijević's view, who, in something of a reduction (“narrowing”) in his works from the initially proposed “Bebrina culture” redefined the latter as the “Bebrina type” of the Hatvan complex, which indicated that – if one terminologically sets forth from Dimitrijević's time – Dimitrijević's culture should no longer be perceived as a culture, but rather its variant, or a type. Majnarić-Pandžić maintained that this term, i.e., the (sub)culture determination/type, was “better suited”; this term is doubtlessly less weighty, and on the other hand it was a logical choice given the fact that the finds had not been analyzed at that time. In this sense, to Majnarić-Pandžić the linkage between the Bebrina finds and the Hatvan culture appeared questionable, for the latter's spread could not be followed in a southward direction, particularly to such a region as remote as the Sava-Drava interfluvium or even the Croatian Littoral. She deemed Dimitrijević's western analogy typologically too vague, particularly with reference to the distribution of this analogy over an excessively broad territory, and by this very fact she maintained that this analogy was insufficient to demonstrate a cultural link (Majnarić-Pandžić 2000: 104). One of the focal points of this work by Majnarić-Pandžić is also the correction of the numerous unscholarly and inaccurate data and assertions made by M. Marković when writing, among other things, about prehistory in his monograph on Slavonski Brod in 1994, whereby she endeavoured to underline the problem of extra-disciplinary interpretations of archaeological cultural phenomena, which additionally exacerbate the archeologically demanding problem of

ogradu zbog neobjavljenosti materijala i oskudnosti ostalih podataka prenosi Dimitrijevićevo mišljenje i dataciju.

Raspravi o kronologiji pridružuje se i Z. Marković, koji se u svojoj monografiji (1994) dotiče i ranoga brončanog doba te, u nedostatku novih istraživanja, preuzima zaključke S. Dimitrijevića.

Novija istraživanja i objave lokaliteta kasnoga brončanog doba u Posavini – posebno se to odnosi na lokalitet Mačkovac-Crišnjevi – donose izmijenjeno viđenje, tj. novu interpretaciju nalaza grupe Barice-Gređani, odnosno vraćaju priču na paradigmatiku terinu iz Vinkovaca s kojom započinje razrješavanje kulturno-kronoloških odnosa u kasnom brončanom dobu. Tipološkom-statističkom analizom kasno-brončanodobne keramike s lokaliteta Mačkovac-Crišnjevi uočena je bliskost nalaza iz Vinkovaca s nalazima iz Mačkovača kao i brojne nedosljednosti u prethodnim kronološko-kulturnim atribucijama nalaza koji zapravo pripadaju grupi Barice-Gređani, a ranije su bili datirani u kraj ranoga brončanog doba. Nalaz s lokaliteta Mačkovac-Crišnjevi nagovijestio je razrješavanje kronološko-kulturnih indeterminiranosti i situirao nalaze dosad pripisivane ranom brončanom dobu i hatvanskom kompleksu ranoga brončanog doba grupi Barice-Gređani, odnosno na sam kraj srednjeg brončanog doba i početak kasnoga brončanog doba (T. 4) (Kalafatić 2002; Karavanić *et al.* 2002).

Popisu autora koji su dali svoje priloge razrješavanju kronoloških i kulturnih nedoumica oko "grupe Barice-Gređani", ali i pripadajućim nesporednostima, pripada i B. Marijan. U svojoj monografiji o brončanom dobu Slavonije Marijan (2010: 155) među ostalim zaključuje da je u "nastanku grupe Barice-Gređani kao izrazite regionalne pojave najvažnijeg udjela imao manje poznati autohtoni supstrat iz srednjeg brončanog doba (tip Bebrina regionalne vinkovačke kulture)", odnosno, kako on predlaže, "posavska kultura", dok bi utjecaji zapadnopanonskog prostora preko virovitičke grupe bili bitni, ali ne predstavljaju glavni sadržaj te grupe. Marijan podjednako tako naglašava i da nije moglo doći do infiltracije virovitičke grupe na područje grupe Barice-Gređani. Čini se da je Marijan svojom analizom ponovo otvorio problem koji se naslanja na ranije izražene nedosljednosti. Za početak, uvođenje novog termina "posavske kulture" opravda se logikom koja proizlazi iz pokušaja da se definiira regionalni okvir srednjebrončanodobne kulture, čime se izbjegavaju dosadašnje lokalne determinacije za koje se ustvrđuje da "u sadržajnom i formalnom smislu možda ni[su] najbolj[e]" (Marijan 2010: 134). Nepodesnost lokalnih naziva na koju Marijan

defining chronological and cultural relationships between different cultures.

K. Vinski-Gasparini (1983: 494), in her synthesis of the Middle Bronze Age in the Posavina region, cited Dimitrijević's views and dating with a measure of caution and reservation due to the non-publication of the materials and the meagreness of the remaining data.

Z. Marković also joined the discussion on chronology, for in his monograph (1994) he also touched on the Early Bronze Age and, in the absence of new research, assumed Dimitrijević's conclusions.

Newer research and publications concerning the Late Bronze Age in Posavina – particularly that pertaining to the Mačkovac-Crišnjevi site – altered the picture, i.e., brought a new interpretation of the Barice-Gređani group finds, basically returning matters to the paradigmatic terrine from Vinkovci with which the contemplation of cultural and chronological relationships in the Late Bronze Age commenced. A typological/statistical analysis of Late Bronze Age pottery from the Mačkovac-Crišnjevi site indicated the similarity between the finds from Vinkovci and those from Mačkovac, as well as the numerous inconsistencies in the preceding chronological/cultural attributions of finds that actually belong to the Barice-Gređani group, and which were earlier dated to the end of the Early Bronze Age. The find from the Mačkovac-Crišnjevi site presaged a resolution to the chronological/cultural indeterminacy and situated the finds until then attributed to the Early Bronze Age and the Hatvan complex of the Early Bronze Age within the Barice-Gređani group, meaning the very end of the Middle Bronze Age and the beginning of the Late Bronze Age (P. 4) (Kalafatić 2002; Karavanić *et al.* 2002).

B. Marijan also has a place on the list of scholars who contributed to the resolution of the chronological and cultural uncertainties surrounding the "Barice-Gređani group", as well as the accompanying misunderstandings. In his monograph on the Bronze Age in Slavonia, Marijan (2010: 155) concluded, *inter alia*, that in "the emergence of the Barice-Gređani group as a marked regional phenomenon, the most important share was assumed by a less well-known indigenous substratum from the Middle Bronze Age (the Bebrina type of the regional Vinkovci culture)", or, as he proposed, the "Posavina culture", while the influences of the western Pannonian zone through the Virovitica group were essential, but did not constitute the principal content of this group. In the same manner, Marijan stressed that the infiltration of the Virovitica group in the territory of the Barice-Gređani group could not have occurred. It would appear that in his analysis, Marijan once

upozorava, kao i njegovo imenovanje regionalne pojave, tog natpojma, neće međutim riješiti dubinsku nejasnoću da se slučajnim nalazima koji pripadaju kasnom brončanom dobu od početka pristupilo s nedovoljno pažnje. "Očekivanja" o iznalasku kulturne grupe koja bi trebala obuhvatiti završetak ranog i srednjeg brončanog doba, tj. "kulturu koja predstavlja transformaciju kasne vinkovačke kulture" (Marijan 2010: 134) zapravo ponovo evociraju sve rasprave o "nedostajućoj kulturi", tj. o "regionalnoj varijanti vinkovačke kulture", "bebrinskom tipu hatvanskog kompleksa", "brodskoj kulturi", koje označavaju tek multiplikacije nazivlja navodnih lokalnih varijanti grupa ranog i srednjeg brončanog doba Posavine i ne razrješavaju bit problema, koji se sastoji u neraspoznavanju kasnobrončanodobnog karaktera svih navedenih nalaza.

Pokušaji kronološkog i kulturološkog definiranja pojave zvane "brodska kultura" ovim su se pregledom pokazali iznimno problematičnim. U nastavku pokušaja kronološko-kulturološkog definiranja čini mi se iznimno važnim ukazati na potrebu "vraćanja" materijalu. U tom smislu arheološka istraživanja provedena na lokalitetima Orubica-Veliki Šeš¹ (Mihaljević & Kalafatić 2008), Mačkovac-Crišnjevi, Mačkovac-Oštrovi i Čepinski Martinci-Dubrava kao i uvid u arheološki materijal iz Muzeja Brodskog Posavlja² s "po čuvenju znamenitih" lokaliteta u Gornjoj Bebrini, Starom Slatiniku i Donjoj Bebrini predstavljaju osnovu kronološko-kulturološke reinskripcije svih "hatvanoidno-otomanoidno-bebrinskih", "brodskih" i "posavskih" kultura.

Cilj mi je komparacijom tipološki specifičnih obilježja prikazati kronološko-kulturološku poziciju nalaza i iznova preispitati te predložiti novu kulturološku valorizaciju nalaza. Polazište mi je prvi i jedini do danas objavljeni primjerak keramike na kojemu se uglavnom baziraju i sve dosad navedene hipoteze. Riječ je o dubokoj zdjeli zaobljena trbuha i vertikalna vrata za koju S. Dimitrijević (1979: 141) koristi termin "terina" (T. 5). Na crtežu je vidljivo da zdjela na truhu ima nasuprotno postavljena ovalna bradavičasta izbočenja okružena žlijebom (vidljiva su dva sačuvana izbočenja, ali nam njihov položaj sugerira da ih je bilo četiri). U crtežu je vidljiva jedna trakasta ručka koja izravno iz ruba ide na vrat posude i druga nasuprotno postavljena, rekonstruirana u crtežu. Dosada ni na jednome lokalitetu nije

more opened the problem which is rooted in the earlier-expressed inconsistency. First, the introduction of the new term "Posavina culture" is justified by the logic which ensues from attempts to define the regional framework of the Middle Bronze Age culture, thereby avoiding the previous local determination which are characterized as "not being the best in the substantial and formal sense" (Marijan 2010: 134). The unsuitability of local terms to which Marijan referred, as well as his designation of a regional phenomenon with this all-encompassing term, would not, however, resolve the deep ambiguity due to the fact that chance finds from the Late Bronze Age were not accorded sufficient attention from the very beginning. "Expectations" on the discovery of a cultural group that should encompass the end of the Early and Middle Bronze Age, i.e., "a culture which would constitute a transformation of the late Vinkovci culture" (Marijan 2010: 134), actually once more evoke all of the debates on the "missing culture", on a "regional variant of the Vinkovci culture", on the "Bebrina-type Hatvan complex" and the "Brod culture", which only show the multiplication of terms for alleged local variants of an Early and Middle Bronze Age group in Posavina and do not resolve the essence of the problem, which consists of a lack of knowledge on the Late Bronze Age character of all of these finds.

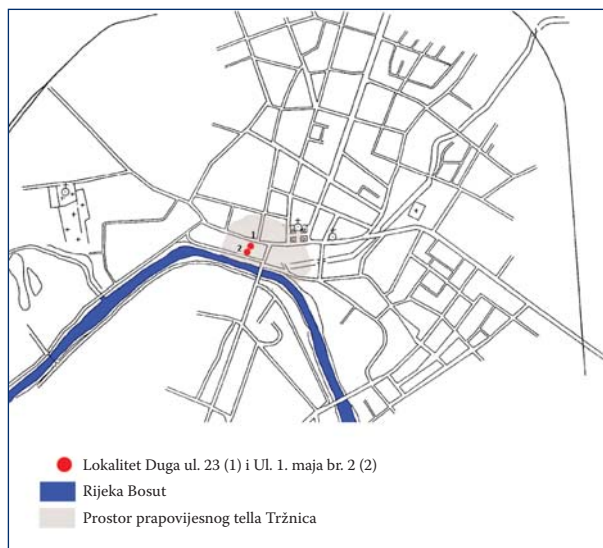
This work has shown that attempts at the chronological and cultural definition of the phenomenon called the "Brod culture" are exceptionally problematic. In the continuation of attempts at chronological/cultural definition, I believe it is exceptionally important to underscore the need to "go back" to the materials. In this sense, archaeological research conducted at the Orubica-Veliki Šeš¹ (Mihaljević & Kalafatić 2008), Mačkovac-Crišnjevi, Mačkovac-Oštrovi and Čepinski Martinci-Dubrava sites and an examination of the archaeological materials in the Brodsko Posavlje Museum² from the "by reputation significant" sites in Gornja Bebrina, Stari Slatinik and Donja Bebrina constitute the basis for the chronological/cultural reinscription of all "Hatvan/Ottomány/Bebrina", "Brod" and "Posavina" cultures. My objective is to employ a comparison of typologically specific features to show the chronological/cultural position of the finds and once more re-examine and propose a new cultural valorisation of the finds. My point of departure is the first and

¹ Zahvaljujem arheologinji Mariji Mihaljević iz Gradskog Muzeja Nova Gradiška na ustupanju nalaza iz Orubice za objavu.

² Zahvaljujem arheologinji Lidiji Miklik-Lozuk iz Muzeja Brodskog Posavlja na uvidu u materijal i njegovu ustupanju za objavljivanje, te mnogim korisnim informacijama i sugestijama važnim za nastanak ovog članka.

¹ I would like to thank Marija Mihaljević from the Nova Gradiška Museum for granting me a permission to publish the Orubica finds.

² I thank Lidija Miklik-Lozuk from the Brodsko Posavlje Museum for allowing me to examine and publish the finds. She is furthermore thanked for providing numerous information and suggestions that were crucial for writing of this paper.



Karta 2. Položaj lokaliteta Ulica Prvog maja br. 2 i Duga ulica 23 u centru Vinkovaca (autor: H. Kalafatić, 2010, prema podlozi Dizdar et al. 1999).

Map 2. Location of the Prvog maja street no. 2 and Duga street 23 sites in the heart of Vinkovci (by: H. Kalafatić, 2010, based on model in Dizdar et al. 1999).

pronađena cjelovita posuda toga tipa s dvije traka-ste ručke pa možemo pretpostaviti da je i ova imala samo jednu ručku.

Ovdje valja naglasiti nekoliko stvari o karakteru lokaliteta Vinkovci-Ulica Prvog maja br. 2, s kojega "terina" potječe (usp. karta 2). Bez obzira na prvobitnu problematičnu dataciju, ta "terina" dugo je bila jedini poznati nalaz tog tipa posude na tlu Vinkovaca. Tek je objava nalaza sa zaštitnih iskopavanja u Dugoj ulici br. 23 (Dizdar 1996) donijela pred znanstvenu zajednicu novi ansambl brončanodobnih nalaza iz centra Vinkovaca, odnosno s većeg lokaliteta Tell-Tržnica, iako u toj objavi nalazi nisu paralelizirani s navedenom "terinom". Naime lokalitet u Dugoj ulici 23 nalazi se u krugu od 50 m od mjesta slučajnog nalaza "terine" u Ulici Prvog maja 2 (danas Šetaliste Dionizija Švagelja). Iako su u objavi svi nalazi predstavljeni u okviru dviju faza belegiške kulture, s analogijama pronađenima na području rasprostiranja belegiške kulture, postoji manji broj signifikantnih primjeraka i tipova zdjela koji se može izdvojiti i pripisati kulturi polja sa žarama, odnosno grupi Barice-Gredani. Riječ je o zdjelama "S-profilacije dužeg ljevkastog vrata i naglašenim prijelazom u rame u vidu žlijeba" (Dizdar 1996: 22, tip 2.4.e) zastupljenima s jednim primjerkom (Dizdar 1996: 22, T. 4: 5), te zdjelama skoro okomita, blago izvučena ruba i trakastom ručkom, zastupljenima s četiri primjerka (Dizdar 1996: tip 2.4.c), od kojih su prikazana dva (Dizdar 1996: 21, T. 4: 1-2). Zdjelama s-profilacije tipa c Dizdar pronalazi određene sličnosti u nalazu

thus far only published example of pottery upon which all of the aforementioned hypotheses are generally based. This is a deep bowl with rounded below and vertical neck which Dimitrijević (1979: 141) referred to using the term "terrine" (P. 5). In the sketch, it is apparent that the bowl has on its belly perpendicularly set oval wart-like protrusions surrounded by a groove (two preserved protrusions are visible, but their positioning suggests that there were four). Also apparent from the sketch is a single ribbon-like handle which runs directly from the edge to the neck, and another placed opposite, reconstructed in the drawing. So far no complete vessels of this type with two ribbon-like handles have been found at any site, so it may be assumed that this one had only a single handle.

Here it would be worthwhile mentioning several aspects of the character of the Vinkovci-Prvog maja street no. 2 site, whence the "terrine" originated (cf. map 2). Regardless of the initially problematic dating, this "terrine" was long the sole find of this vessel type in the Vinkovci area. Only the publication of the finds from the rescue excavation conducted in Duga street no. 23 (Dizdar 1996) yielded for the scholarly community a new ensemble of Bronze Age finds from the heart of Vinkovci, i.e., the wider Tell-Tržnica site, even though the finds in this publication were not aligned with the aforementioned "terrine". For the Duga street 23 site is within a 50 m radius from the site of the chance discovery of the "terrine" in Prvog maja street 2 (today Dionizija Švagelja promenade). Even though all finds in the publication are presented within the framework of two phases of the Belegiš culture, with analogies found in the territorial range of that culture, there is a smaller number of significant examples and types of bowls which may also be ascribed to the Urnfield culture, or the Barice-Gredani group. This is a bowl with "S-moulding of the longer funnelled neck and prominent transition in the shoulder as a groove" (Dizdar 1996: 22, type 2.4.e) present in only a single example (Dizdar 1996: 22, P. 4: 5), and bowls with almost horizontal, gently outwardly drawn rims and ribbon-like handles, present in four examples (Dizdar 1996: type 2.4.c), of which two were shown (Dizdar 1996: 21, P. 4: 1-2). Dizdar found certain similarities between the S-mould bowls of type c and a find from the Bogojevo site, and he characterized them, with exception of bowl from Ilandža, as "the only example(s) of this type of bowl in the settlements and necropolises of the 'Belegiš II' group" (Dizdar 1996: 21-22).

The third interesting type is a bowl with S-moulding lacking ornamentation (Dizdar 1996: 22, type 2.4.d), for which Dizdar found an analogy within the framework of the Vatin-Belegiš phase of the

s lokaliteta Bogojevo te ih karakterizira, uz izuzetak zdjele iz Ilandže, kao "jedin[e] primjer[e] ovog tipa zdjela u naseljima i nekropolama 'Belegiš II' grupe" (Dizdar 1996: 21–22).

Treći zanimljiv tip predstavljaju zdjele s-profilacije bez ukrasa (Dizdar 1996: 22, tip 2.4.d), kojima autor analogiju pronalazi u okviru vatinsko-belegiške faze vatinske kulture. No kronološko određenje temeljem opservacija ipak uvjetno pripisuje grupi 'Belegiš II' u vertikalnoj stratigrafiji jer se zdjele s-profilacije javljaju na istim dubinama s karakterističnom belegiškom kaneliranom keramikom.

Ti nalazi iz Vinkovaca danas se mogu, u okviru šireg promatranja, tumačiti kao nalazi kulture polja sa žarama, odnosno grupe Barice-Gredani, i nedvojbeno se povezati s navedenom "terinom". Tomu u prilog posebno govore analogije s lokaliteta Mačkovac-Crišnjevi (Karavanić 2007: 47, sl. 2: 2; 2009: 157, T. 5: 2), Gornja Bebrina (T. 3: 3). Vratimo li se pojedinim tipovima navedenima u Dizdarovoj objavi, koje autor izdvaja kao visoko kvalitetne primjerke, unutar grupe Belegiš II usporedive po kvaliteti samo s tzv. žarama, vidljivo je da taj tip zdjela s-profilacije zajedno s nalazom "terine" markira rasprostiranje dosad neprepoznatog naselja grupe Barice-Gredani u Vinkovcima, a samim time i rasprostiranje grupe u područje đakovačko-vinkovačkog ravnjaka.

Uvidom u stare nalaze otvorit će se prostor za daljnje tumačenje odnosa "terine" i definiranja grupe Barice-Gredani. Usporedba sa slučajnim nalazima posuda otkrivenima prilikom melioracijskih radova u okolici Slavenskog Broda s lokaliteta Gornja Bebrina-Bidevi (T. 1: 1; T. 3: 3) i Stari Slatinik-Jelas polje (T. 1: 2) već i na prvi pogled otkriva da se radi o tipološki vrlo velikoj podudarnosti oblika između Dimitrijevićeve "terine" i tih nalaza. Gotovo svi poznati primjerci sive su i tamnosive boje, redukcijски pečene keramike, kvalitetne i čvrste fature. Duboke zdjele iz okolice Slavenskog Broda nemaju sačuvane ručke iako su gotovo sigurno imale po jednu trakastu ručku, što mogu zaključiti iz svih dosada poznatih cjelovito sačuvanih primjeraka. Jedino je fragmentarnost spomenutih nalaza utjecala na nemogućnost potpune rekonstrukcije i slijedom toga uspostavu nedvosmislena analogijskog tumačenja. Glavne tipološke varijacije oblika iskazuju se kao različiti omjer visine vrata i trbuha zdjele, jače ili slabije naglašen prijelaz iz trbuha u vrat posude s jednim ili više usporednih žljebova ili pak bez žlijeba, te sam profil trbuha posude, koji može biti zaobljen kao u Vinkovcima, okolici Slavenskog Broda (T. 1, 3, 5), Bošnjacima (Marijan 2010: T. 43: 4, T. 44: 1, T. 45: 3), Orubicima (T. 6: 1, 3, 5), ili bikoničan, poput nalaza iz Mačkovca (T. 4: 1, 3),

Vatin culture. However, he nonetheless provisionally ascribed the chronological determination based on observation to the 'Belegiš II' group in the vertical stratigraphy, for S-mould bowls appeared at the same depths with typical Belegiš fluted pottery.

Today these finds from Vinkovci may, within the framework of broader observation, be interpreted as Urnfield culture or Barice-Gredani group finds, and unequivocally linked to the aforementioned "terrine". This is supported in particular by analogies from the Mačkovac-Crišnjevi (Karavanić 2007: 47, Fig. 2: 2; 2009: 157, P. 5: 2) and Gornja Bebrina (P. 3: 3) sites. Returning to the individual types cited in Dizdar's publication, which he distinguished as high-quality examples – comparable in quality only with so-called urns inside the Belegiš II group – it becomes apparent that this bowl type with S-moulding together with the "terrine" find mark the range of a thus-far unrecognized Barice-Gredani group settlement in Vinkovci, and thus the range of the group in the Đakovo-Vinkovci plain.

An inspection of the old finds will open the way for further interpretation of the relationship between the "terrine" and the definition of the Barice-Gredani group. A comparison with the chance finds of vessels discovered during land reclamation works near Slavonski Brod at the Gornja Bebrina-Bidevi (P. 1: 1; P. 3: 3) and Stari Slatinik-Jelas Polje (P. 1: 2) sites already at first glance reveals that there is a great typological correspondence of forms between Dimitrijević's "terrine" and these finds. Almost all known examples are grey or dark grey, reduction-fired pottery of a high quality and firm facture. The deep bowls from the Slavonski Brod area do not have preserved handles, even though they almost certainly each had a single ribbon-like handle, which may be concluded on the basis of all thus-far known whole preserved examples. Only the fragmentariness of these finds made it impossible to fully reconstruct them and then establish an unambiguous analogous interpretation. The primary typological variations in forms are manifested as differing ratios in the height of the neck and belly of a bowl, a prominent or less prominent transition from the belly to neck with one or more parallel grooves or without grooves, and the actual profile of the vessel belly, which may be rounded as in Vinkovci, the Slavonski Brod area (P. 1, 3, 5), Bošnjaci (Marijan 2010: P. 43: 4, P. 44: 1, P. 45: 3), and Orubica (P. 6: 1, 3, 5), or biconical, as on the finds from Mačkovac (P. 4: 1, 3), Bošnjaci (Marijan 2010, P. 45: 1-2) or Orubica (P. 6: 2, 4). The shape, dimensions and number of wart-like ornaments on the vessel belly have many variants which run from the barely notable types lacking grooves in the Slavonski Brod area (P. 1: 1; P.

Bošnjaka (Marijan 2010, T. 45: 1–2) ili Orubice (T. 6: 2, 4). Oblik, dimenzije i broj bradavičastih ukrasa na trbuhu posude imaju brojne varijante koje idu od slabo izraženih tipova bez žlijeba u okolici Slavenskog Broda (T. 1: 1; T. 3: 3) do ovalno oblikovanih tipova sa žlijebom oko sebe, u koje pripadaju i nalazi iz Vinkovaca (T. 5: 1), Starog Slatinika (T. 1: 2), uz brojne primjerke iz Mačkovca (T. 4). Ovdje donosim slike već spomenutih nalaza, jednakih tipova bradavičastih ukrasa iz zapadne Bosne s lokaliteta Laminci-Jaružani (T. 5: 2) (Đurđević 1987) i Ljusine-Crno polje (T. 5: 3) (Raunig 1983: T. 2: 20; 1987). Navedeni tipovi zdjela rjeđe se nalaze na nekropolama grupe Barice-Gređani, kao naprimjer u Gređanima (npr. grob 9 i 11) (Minichreiter 1983: 94–95) ili Grabovici kod Doboja (Belić 1966b: 33, grob 4), a i tada zbog izloženosti pogrebnoj lomači zajedno s pokojnikom fragmentirani, promijenjene boje i fature te u dosta lošem stanju, što je bila još jedna otegotna okolnost za točno kronološko-kulturološko paraleliziranje i atribuciju. Također treba naglasiti da je grupa Barice-Gređani prvotno definirana (Čović 1958; Minichreiter 1983) po nekropolama s distinktivnim pogrebnim ritusom, dok su istraživanja naselja grupe bila rijetka. Činjenica da su slučajni nalazi iz okolice Slavenskog Broda najvjerojatnije iz naselja može objasniti dugotrajno nepovezivanje u istu kulturnu i kronološku cjelinu. Treba naglasiti da je K. Vinski-Gasparini (1973: T. 8: 9, 11) u svojoj monografiji opisala i donijela ilustracije više tipova dubokih zdjela koje se pripisuju virovitičkoj grupi iz nekropole Virovitica, Sirove Katalene (Vinski-Gasparini 1973: T. 15), Vukovara, Vetova i Sotina (*ibid.* T. 17). Tijekom 80-ih godina 20. st. otkriveni su novi primjerci takvih dubokih zdjela na nekropolama Drljanovac kod Bjelovara (Majnarić-Pandžić 1988: grob 4 i 5) i Moravče kod Sesveta (Sokol 1996: grob 3 i 7). Iz tih je ilustracija jasno vidljivo da virovitička grupa različite inačice tog tipa posude redovito koristi kao prilog u grobnom ritualu, iako ostaje nerazvidno koliko se često te posude koriste u naseljima. Njihova pojava zabilježena je i u naseljima virovitičke grupe, ali se zbog mala opsega istraživanja ne može govoriti o razmjerima pojavnosti i učestalosti. Moguće je pretpostaviti da je vjerojatno čvršća i dugotrajnija uvriježenost hipoteze o ranobrončanodobnom hatvanskom porijeklu zdjela iz Vinkovaca i okolice Slavenskog Broda pridonijela zanemarivanju i previdanju navedenih tipoloških podudarnosti između vinkovačkih i brodskih nalaza i nalaza virovitičke grupe te odredila smjer daljnjih rasprava. S jedne strane, to znači da su se posude u okolici Slavenskog Broda i Vinkovaca tretirale kao ranobrončanodobni nalazi,

3: 3) to the ovally shaped types with grooves around them, which includes the examples from Vinkovci (P. 5: 1) and Stari Slatinik (P. 1: 2), with numerous examples from Mačkovac (P. 4). Here I provide images of the already mentioned finds, identical types with wart-like ornaments from western Bosnia, from the Laminci-Jaružani (P. 5: 2) (Đurđević 1987) and Ljusina-Crno Polje (P. 5: 3) sites (Raunig 1983: P. 2: 20; 1987). These types of bowls are more rarely found at Barice-Gređani group necropolises, such as, for example, in Gređani (e.g. graves 9 and 11) (Minichreiter 1983: 94-95) or Grabovica near Dobož (Belić 1966b: 33, grave 4), and even then due to exposure to the funeral pyre together with the deceased they are fragmented, with colour and facture altered and in rather poor condition, which was yet another exacerbating obstacle to an accurate chronological/cultural parallelization and attribution. It is also bears emphasis that the Barice-Gređani group was initially defined (Čović 1958; Minichreiter 1983) on the basis of necropolises with distinctive funeral rites, while research into this group's settlements have been rare. The fact that chance finds from the Slavonski Brod area probably originated in settlements can explain the long-time failure to link them to the same cultural and chronological whole.

It should be noted that K. Vinski-Gasparini (1973: P. 8: 9, 11), in her monograph, described and provided illustrations of several types of deep bowls which are attributed to the Virovitica group from the necropolis in Virovitica, Sirova Katalena (Vinski-Gasparini 1973: P. 15), Vukovar, Vetovo and Sotin (*ibid.* P. 17). During the 1980s, new examples of such deep bowls were discovered at the necropolises in Drljanovac near Bjelovar (Majnarić-Pandžić 1988: graves 4 and 5) and Moravče near Sesvete (Sokol 1996: graves 3 and 7). From these illustrations it is clearly apparent that the Virovitica group used different variants of this vessel type as a good in funeral rites, although it remains unclear as to how often such vessels were used in settlements. Their appearance has also been recorded in Virovitica group settlements, but due to the limited scope of research, nothing can be said of the extent of their appearance and frequency. It may be assumed that firmer and longer-lasting acceptance of the hypothesis on the Early Bronze Age Hatvan origin of the bowls from Vinkovci and the Slavonski Brod area probably contributed to the neglect and oversight of these typological commonalities between the Vinkovci and Brod finds and the Virovitica group finds, and also set the course for further deliberations. On the one hand, this means that the vessels in the Slavonski Brod area and Vinkovci were treated as Early Bronze Age finds, while the finds from Podravina (from the Virovitica group's territory) were treated separately, and correctly so,

dok su se nalazi iz Podravine (s područja virovitičke grupe) tretirali separatno, tj. izdvojeno i ispravno kao nalazi s početka kasnoga brončanog doba. Nadalje, drugi keramički oblici pronađeni nakon strojnog iskopa kanala zajedno s dubokim zdjelama u Starom Slatiniku, Gornjoj Bebrini i Donjoj Bebrini (T. 2) uglavnom dodatno potvrđuju njihovu atribuciju kasnom brončanom dobu ili, najranije moguće, kraju srednjeg brončanog doba, ali zbog nedorečenih okolnosti nalaza i nepoznatih stratigrafskih odnosa s naprijed opisanim zdjelama nisu zajedno, u jednoj objedinjujućoj tumačiteljskoj strategiji, nikada valorizirani.

Uz njih ovdje donosim još jedan fragment keramike ukrašen bradavičastim ukrasom (T. 2: 1), s lokaliteta Stari Slatinik-Jelas polje, koji je vjerojatno unio dodatnu konfuziju u cijeli proces determiniranja ovih nalaza. Bradavica na tom fragmentu kružna je, ali okružena izbočenim plastičnim rebrom (za razliku od žlijeba oko bradavice, koji se češće javlja, što je i vidljivo iz ovdje objavljenih tabli) i ima analogije na matičnom području grupe Barice-Građani u sličnom nalazu iz kulturnog sloja s lokaliteta Dubovo kod Županje (Marijan 2010: T. 14) i dubokoj zdjeli iz Ljusine (Raunig 1987). Za kronološko determiniranje značajan je nalaz u zatvorenim cjelinama s područja virovitičke grupe, u kojoj se javljaju analogije u ukrasu na žari groba 22 iz nekropole Balatonmagyaród-Hídvégsuszta (Horváth 1994) i posudi iz Krke u Dolenjskoj, koja najvjerojatnije potiče iz jednog grobnog nalaza (Dular 2002: 180). Svi su ti nalazi s izuzetkom nalaza iz Ljusine datirani u prijelaz stupnja Br C/Br D ili Br D, slijedom čega i fragment s lokaliteta Stari Slatinik-Jelas polje možemo jednako datirati. Važno je naglasiti da navedeni fragment nikako ne bi trebalo datirati ni u jednu varijantu hatvanske ili Otomani-kulture s obzirom na to da se može nedvosmisleno ustanoviti da fragment ne nosi nijedno distinktivno obilježje istih. Kao oprimjerenje problema kronologije javlja se nalaz iz Ljusine koji B. Raunig pod utjecajem tada prevladavajuće paradigme datira u rano brončano doba. Važno je napomenuti da Raunig, unatoč dataciji s kojom se danas nismo skloni složiti, nalaz iz Ljusine adekvatno paralelizira s nalazom iz Laminaca. Kasniji uvidi o nalazu iz Laminaca (Čović 1988; Đurđević 1988), podjednako koliko i uvidi B. Raunig (1983) o nalazu iz Ljusine, omogućit će revalorizaciju datacije u stupnjeve Br C/Br D, čime će se razriješiti kronološko-kulturna nejasnoća u radu B. Rauning.

Ostali keramički fragmenti iz Starog Slatinika i Donje Bebrine sakupljeni prilikom melioracijskih radova i čuvani u Muzeju Brodskog Posavlja zajedno

as finds from the onset of the Early Bronze Age. Furthermore, other pottery forms found after the mechanical excavation of a canal, together with the deep bowls in Stari Slatinik, Gornja Bebrina and Donja Bebrina (P. 2) generally also confirm their attribution to the Late Bronze Age or, at the earliest possible, the end of the Middle Bronze Age, but due to ambiguous find circumstances and unknown stratigraphic relations, the bowls described above were never evaluated together in a single, unifying interpretive strategy.

Besides these, here I provide another fragment of pottery decorated with a wart-like ornament (P. 2: 1) from the Stari Slatinik-Jelas Polje site, which probably brought additional confusion to the process of determining these finds. The wart-like ornament on this fragment is circular, but surrounded by an embossed sculpted rib (as opposed to the groove around the ornament, which appears more frequently, as apparent on the plates contained herein) and it has analogies in the core territory of the Barice-Gređani group in a similar cultural layer from the Dubovo site near Županja (Marijan 2010: P. 14) and the deep bowl from Ljusina (Raunig 1987). Significant to chronological determination are the finds from closed units from the Virovitica group's territory, in which there are analogies to the ornament on the urn from grave 22 in the Balatonmagyaród-Hídvégsuszta necropolis (Horváth 1994) and the vessel from Krka in Lower Carniola, which probably originated in a grave find (Dular 2002: 180). All of these finds, with the exception of the find from Ljusina, have been dated to the transition from phase Br C/Br D or Br D, so that the fragment from the Stari Slatinik-Jelas Polje site may be identically dated. It is vital to stress that this fragment should not be dated in any variant of the Hatvan or Ottomány culture since it cannot be unambiguously ascertained that the fragment does not bear even a single distinctive trait of either. An example of the chronology problem is reflected in the find from Ljusina, which Raunig, under the influence of the then predominant paradigm, dated to the Early Bronze Age. It bears noting that Raunig, despite the dating with which we cannot today agree, adequately found a parallel to the find from Ljusina in a find from Laminaci. Subsequent inspections of the find from Laminaci (Čović 1988; Đurđević 1988), to the same extent as Raunig's observations (1983) of the find from Ljusina, will facilitate a re-evaluation of the dating in phases Br C/Br D, which will resolve the chronological/cultural ambiguities in Raunig's work.

The remaining pottery fragments from Stari Slatinik and Donja Bebrina gathered during land reclamation works and held in the Brodsko Posavlje

s bradavičasto ukrašenim fragmentima jesu i dijelovi zaobljenih zdjela uvučena ruba s kosim facetiranjem (T. 2: 5) i kosim kaneliranjem, odnosno turbanastim ukrasom (T. 2: 3, 4, 6). Iako nema točnih i detaljnih podataka vezanih uz okolnosti nalaza, određena povezanost s prethodno opisanim dubokim zdjelama može se prihvatiti jer su u muzej došli zajedno. Njihov kronološki, a i kulturni položaj jasan je i nedvosmislen te mogu dodatno potvrditi dataciju zdjela s bradavičastim ukrasom. Potpuno isti tipovi zdjela javljaju se na svim lokalitetima grupe Barice-Gređani i virovitičke grupe i karakteristični su za stupanj Br D/Ha A1, kada se počinju javljati, a traju u približno istim varijantama s naglašenijim i gušćim kanelurama i kroz mlađu fazu kulture polja sa žarama, a i dalje u željezno doba.

U depou Muzeja Brodskog Posavlja uz dosada navedene fragmente dubokih zdjela čuva se još nekoliko fragmenata prikupljenih istom prilikom kada i duboke zdjele, koji pripadaju repertoaru oblika kasnoga brončanog doba. Ovdje donosim fragment zaobljene zdjele sa zaravnjenim rubom iz Gornje Bebrine (T. 2: 8), fragment manjeg zaobljena lonca iz Donje Bebrine (T. 2: 2) s dvije horizontalne, paralelno postavljene plastične trake na truhu i jednom po rubu, dekorirane kosim utiskivanjem, te fragment većeg lonca, debljeg presjeka i grublje fakture s vertikalnim plastičnim rebrom s vanjske strane i horizontalnim ispupčenjem malo ispod ruba s unutarnje strane, vjerojatno u funkciji držača poklopca (T. 2: 7). Materijal pridružen dubokim zdjelama još jednom potvrđuje hipotezu o kasnobrončanodobnom karakteru dubokih zdjela, a samim time i cjelokupne kulturne manifestacije kojoj pripadaju.

Dodatni argument nasuprot tezi o ranome početku i dugome trajanju grupe Barice-Gređani može se naći u činjenici da vremenski raspon koji je navodno pokrivala grupa Barice-Gređani zapravo poznaje već potpuno definirane (iako ponekad slabije istražene) samobitne kulturne grupe i njihove manifestacije koje zaposjedaju navedeni prostor u vrijeme koje se u imaginariju dugoga trajanja grupe Barice-Gređani pripisuje isključivo njoj. Tako prostor Posavine u navedenim razdobljima kasne faze ranoga brončanog doba i početka srednjeg brončanog doba zauzimaju licenska kultura i vatinska kultura. Tako je u Novigradu na Savi otkriven materijal razvijene vatinske kulture srijemsko-slavonske varijante koji dolazi povezan s keramikom licenske kulture (Majnarić-Pandžić 1984: 66), a na lokalitetu Gušće na Savi otkriven je vrčić licenske kulture (Majnarić-Pandžić 1998: 185), čime se iskazuje raširenost kulture licenske keramike (licenske kulture) kroz čitavu Posavinu. Također, novija zaštitna istraživanja u okolini Slavonskog Broda otkrila su

Museum together with the fragment bearing wart-like ornament are also parts of rounded bowls with inwardly drawn rims and diagonal faceting (P. 2: 5) and diagonal fluting and turbanesque ornamentation (P. 2: 3, 4, 6). Although there are no accurate and detailed data tied to the find circumstances, certain links to the previously described deep bowls may be accepted because they arrived at the museum together. Their chronological as well as cultural position is clear and unequivocal and may be additionally confirmed by dating the bowl with wart-like ornament. Entirely identical bowl types appear at all Barice-Gređani group and Virovitica group sites and they are typical of phase Br D/Ha A1, when they began to appear, and persisted in roughly the same variants with more prominent and denser flutes into the younger phase of the Urnfield culture, and on into the Iron Age.

Besides the already cited fragments of deep bowls, the depot of the Brodsko Posavlje Museum also holds several fragments gathered on the same occasion as the deep bowls, which belong to the same repertoire of Late Bronze Age shapes. Here I include a fragment of a rounded bowl with a flattened rim from Gornja Bebrina (P. 2: 8), a fragment of a small rounded pot from Donja Bebrina (P. 2: 2) with two horizontal, parallelly set sculpted bands on the belly and one along the rim, decorated with diagonal impressions, and a fragment of a large pot, with thicker cross-section and facture with a vertical sculpted rib on the outside and a horizontal protrusion just below the rim on the inside, which probably functioned to hold the lid (P. 2: 7). The material enhanced by the deep bowls once more confirms the hypothesis on the Late Bronze Age character of the deep bowls, and thereby also the entire cultural phenomenon to which they belong.

An additional argument countering the view on the early onset and long duration of the Barice-Gređani group may be found in the fact that the chronological range allegedly covered by the Barice-Gređani group already has completely defined (albeit sometimes more poorly researched) self-contained cultural groups and their manifestations which encompassed this territory in the time which is exclusively ascribed to the duration of the Barice-Gređani group in that group's imagined long duration. Thus, the territory of Posavina in the aforementioned late phase of the Early Bronze Age and commencement of the Middle Bronze Age were occupied by the Litzen and Vatin cultures. Thus, materials of the high Vatin culture's Srijem-Slavonia variant were discovered in Novigrad na Savi which came linked to Litzen culture pottery (Majnarić-Pandžić 1984: 66), while a Litzen culture juglet was discovered at the Gušće na Savi site (Majnarić-Pandžić 1998: 185),

još licenskih nalaza i nalaza kasne vatinske kulture (usmeno priopćenje L. Lozuk-Miklik). Nalazi iz županjske Posavine (Marijan 2003; ondje se ti nalazi promatraju u dosta širem okviru kulture licenske keramike), s lokaliteta Dubovo i slučajni nalazi iz Ciglane u Gunji, koji neosporno pripadaju prvoj fazi belegiške kulture, također ukazuju na dobro definiranu kulturnu pojavu koja vremenski i prostorno zaprema navedeni prostor i bitno reducira mogućnost istovremena bivanja neke druge, nama dosad nepoznate kulture. Time se nalazi prve faze belegiške kulture u bližoj i daljoj okolici ne iscrpljuju jer su naselja iste otkrivena, među ostalim, i u Vinkovcima (Dizdar 1996), Jurjevcu Punitovačkom (Krmptić 2009) i Čepinskim Martincima (Kalafatić 2009).

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog te uvida u ovdje objavljene nalaze s lokaliteta Gornja Bebrina, Donja Bebrina i Stari Slatinik mogu zaključiti da sve ovdje navedene duboke zdjele – koje predstavljaju središnje mjesto kulturnog determiniranja bebrinskog tipa hatvanske kulture, brodske kulture te kasne faze vinkovačke kulture – zapravo čine okosnicu kulture Barice-Gređani te se iz tog razloga ne mogu složiti s tvrdnjom o pripisivanju dubokih zdjela o kojima je riječ nijednoj od ranije navedenih ranobrončano-dobnih kulturnih manifestacija ili grupa. U članku je nedvojbeno dokazano da duboke zdjele ("terine") pripadaju vremenu kraja srednjeg brončanog doba i rane kulture polja sa žarama, odnosno grupi Barice-Gređani. U tom smislu duboke zdjele iz okolice Slavenskog Broda i "paradigmatska" zdjela iz Vinkovaca nemaju ni prostornih dodirnih točaka s hatvanskom kulturom ni kronološko-kulturnih dodira s vinkovačkom kulturom. Stoga smatram da nema argumenata za daljnju upotrebu termina "bebrinski tip hatvanske kulture", "brodska kultura" i "posavska kultura".

which demonstrates how widespread Litzen ware culture (Litzen culture) was throughout Posavina. More recent rescue research in the Slavonski Brod area has also uncovered more Litzen finds and late Vatin culture finds (oral communication from L. Lozuk-Miklik). The finds from the Posavina area at Županja (Marijan 2003; there these finds are viewed through the rather wide prism of Litzen war culture), from the Dubovo site and chance finds from the brick factory grounds (Ciglane) in Gunja, which undisputedly belong to the first phase of the Belegiš culture, also indicate a well-defined cultural phenomenon which chronologically and spatially encompassed the entire aforementioned territory and essentially reduces any possibility of simultaneous existence of some other, thus-far unknown culture. The finds from the first phase of the Belegiš culture in the nearer and farther vicinity are not exhausted by this, for settlements of this same culture were also discovered, among other locales, in Vinkovci (Dizdar 1996), Jurjevac Punitovački (Krmptić 2009) and Čepinski Martinci (Kalafatić 2009).

CONCLUSION

Based on all of the above arguments and an examination of the finds herein published from the Gornja Bebrina, Donja Bebrina and Stari Slatinik sites, I can conclude that the deep bowls herein cited – which constitute the central place in the cultural definition of the Bebrina-type Hatvan culture, Brod culture and late phase of the Vinkovci culture – actually form the axis of the Barice-Gređani culture, so that I therefore cannot agree with the insistence on attributing these deep bowls to any of the earlier cited Early Bronze Age cultural phenomena or groups. The article clearly shows that the deep bowls ("terrines") date to the end of the Middle Bronze Age and the early Urnfield culture, i.e., the Barice-Gređani group. In this sense, the deep bowls from the Slavonski Brod area and the "paradigmatic" bowl from Vinkovci have no spatial points in common with the Hatvan culture nor chronological/cultural contacts with the Vinkovci culture. I therefore believe that there are no grounds for the further use of the terms "Bebrina-type Hatvan culture", "Brod culture" nor "Posavina culture".

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Belić 1964 B. Belić, "Prilozi za poznavanje kasnog brončanog doba severne Bosne", *Zbornik krajiških muzeja* 2, Banja Luka, 1963–1964, 19–35.
- Belić 1966a B. Belić, "Greda u Podnovlju kod Doboja – nekropola bronzanog doba", *Arheološki pregled* 8, Beograd, 1966, 27–29.
- Belić 1966b B. Belić, "Grabovica, Doboj – nekropola bronzanog doba", *Arheološki pregled* 8, Beograd, 1966, 33–35.
- Belić 1966c B. Belić, "Doboj-centar, naselje bronzanog doba", *Arheološki pregled* 8, Beograd, 1966, 29–32.
- Čović 1958 B. Čović, "Barice – nekropola kasnog bronzanog doba kod Gračanice", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* XIII, Sarajevo, 1958, 77–96.
- Čović 1983 B. Čović, "Sjeverna Bosna i Karpatski bazen u rano i srednje bronzano doba", in: *Arheološka problematika zapadne Bosne*, Sarajevo, 1983, 65–70.
- Čović 1988 B. Čović, "Bronzano doba", *Arheološki leksikon BiH*, Vol. I, Sarajevo, 1988, 21–23.
- Čović 1988a B. Čović, "Barice-Gređani", *Arheološki leksikon BiH*, Vol. I, Sarajevo, 1988, 60–61.
- Dimitrijević 1966 S. Dimitrijević, "Rezultati arheoloških iskopavanja na području vinkovačkog muzeja od 1957. do 1965.", in: S. Dimitrijević, *20 godina Muzeja Vinkovci 1946.–1966.* (Acta musei Cibalensis 1), Vinkovci, 1966, 33–99.
- Dimitrijević 1979 S. Dimitrijević, "Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla", *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 4, Vinkovci, 1979, 133–282.
- Dimitrijević 1982 S. Dimitrijević, "Die frühe Vinkovci Kultur und ihre Beziehungen zum Vučedoler Substrat", *Opuscula archaeologica* 7, Zagreb, 1982, 7–36.
- Dizdar 1996 M. Dizdar, "Brončanodobno naselje u Vinkovcima-Duga ulica br. 23", *Opuscula archaeologica* 23, Zagreb, 1996, 7–38.
- Dizdar et al. 1999 M. Dizdar, I. Iskra-Janošić & M. Krznarić-Škrivanko, *Vinkovci u svijetu arheologije* (katalog izložbe / exhibition catalogue), Vinkovci, 1999.
- Dular 2002 J. Dular, "Dolnji Lakoš in mlajša bronasta doba med Muro in Savo", in: J. Dular, I. Šavel & S. Tecco Hvala (eds.), *Oloris pri Dolnjem Lakošu* (Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5), Ljubljana, 2002, 143–228.
- Đurđević 1987 M. Đurđević, "Laminci/Barice. Bronzanodobno naselje i nekropola", *Arheološki pregled* 1986, Ljubljana, 1987, 50–51.
- Đurđević 1988 M. Đurđević, "03.6 Barice", *Arheološki leksikon BiH*, Vol. II, Sarajevo, 1988, 47.
- Horváth 1994 L. Horváth, "Adatok Délnyugat-Dunántúl későbronzkorának történetéhez (Angaben zur Geschichte der Spätbronzezeit in SW-Transdanubien)", in: L. Vándor (ed.), *Die Frage der Bronzezeit* (Archäologische Konferenz des Komitates Zala und Niederösterreichs III, Keszthely, 1992), 1994, 217–235.
- Kalafatić 2002 H. Kalafatić, *Tipološka analiza keramike s lokaliteta Mačkovac-Crišanj (istraživanje 1997.)* (neobjavljen diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu / unpublished undergraduate thesis, University of Zagreb), Zagreb, 2002.
- Kalafatić 2009 H. Kalafatić, "Zaštitna istraživanja lokaliteta Čepinski Martinci-Dubrava na trasi autoceste Beli Manastir-Osijek-Svilaj 2007. i 2008. g.", *Annales Instituti archaeologici* 5, Zagreb, 2009, 20–26.
- Kalicz 1968 N. Kalicz, *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn* (*Archaeologica Hungarica* 45), Budapest, 1968.

- Karavanić 2007 S. Karavanić, "Middle to late Bronze Age in Northern Croatia", in: G. Tiefengraber (ed.), *Studien zur Mittel- und Spätbronzezeit am Rande Südostalpen* (Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 148), Bonn, 2007, 37–49.
- Karavanić 2009 S. Karavanić, *The Urnfield Culture in Continental Croatia* (BAR International Series 2036), Oxford, 2009.
- Karavanić et al. 2002 S. Karavanić, M. Mihaljević & H. Kalafatić, "Naselje Mačkovac-Crišnjevi kao prilog poznavanju početaka kulture polja sa žarama u slavonskoj Posavini", *Prilozi Instituta za arheologiju* 19, Zagreb, 2002, 47–62.
- Krmpotić 2009 M. Krmpotić, "Grupa Belegiš", in: L. Čataj, *Jurjevac Punitovački-Veliko polje I. Eneolitičko, brončanodobno i srednjovjekovno naselje. Zaštitna arheološka istraživanja na trasi autoceste A5*, Zagreb, 2009, 173–232.
- Lozuc 1993 J. Lozuc, "Arheološka topografija brodskoga Posavlja", in: B. Čečuk (ed.), *Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i Brodskom Posavlju* (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 16), Zagreb, 1993, 31–38.
- Lozuc 2000 J. Lozuc, "O kontinuitetu naseljavanja brodskog područja", in: Z. Živaković-Kerže (ed.), *Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvog pisanog spomena Slavonskog Broda*, Slavonski Brod, 33–59.
- Majnarić-Pandžić 1984 N. Majnarić-Pandžić, "Srednje brončano doba u istočnoj Slavoniji. Arheološka istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji", in: N. Majnarić-Pandžić (ed.), *Arheološka istraživanja u Istočnoj Slavoniji i Baranji* (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 9), Zagreb, 1984, 63–90.
- Majnarić-Pandžić 1988 N. Majnarić-Pandžić, "Prilog poznavanju kasnoga brončanog doba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj", *Arheološki radovi i rasprave* 11, Zagreb, 1988, 9–27.
- Majnarić-Pandžić 1998 N. Majnarić-Pandžić, "Rano brončano doba", in: S. Dimitrijević, T. Težak-Gregl & N. Majnarić-Pandžić, *Prapovijest*, Zagreb, 1998, 167–193.
- Majnarić-Pandžić 2000 N. Majnarić-Pandžić, "Brodsko Posavlje u brončano i željezno doba – posljednja dva tisućljeća prije Krista", in: Z. Živaković-Kerže (ed.), *Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvoga pisanog spomena imena Broda*, Slavonski Brod, 2000, 103–130.
- Marijan 2003 B. Marijan, "Nalazi keramike s licenskim ukrasima u županjskom kraju", *Opuscula archaeologica* 27, Zagreb, 2003, 103–115.
- Marijan 2010 B. Marijan, *Crtice iz prapovijesti Slavonije (brončano doba)*, Osijek, 2010.
- Marković 1994 Z. Marković, *Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba*, Koprivnica, 1994.
- Mihaljević & Kalafatić 2008 M. Mihaljević & H. Kalafatić, "Orubica-Veliki Šeš", *Hrvatski arheološki godišnjak* 4 (2007), Zagreb, 2008, 106–107.
- Minichreiter 1983 K. Minichreiter, "Pregled istraživanja nekropola grupe »Gredani« u Slavoniji", *Anali zavoda za znanstveni rad u Osijeku* 2 (1982–1983), Osijek, 1983, 7–122.
- Petrović 1971 K. Petrović, "U bližoj i daljoj prošlosti", in: Z. Krnić (ed.), *Oriovac – prilozi za povijest mjesta*, Oriovac, 1971, 19–42.
- Raunig 1983 B. Raunig, "Neki manji i neobjavljeni nalazi brončanog doba zapadne Bosne", in: B. Govedarica (ed.), *Arheološka problematika zapadne Bosne*, Sarajevo, 1983, 71–78.
- Raunig 1987 B. Raunig, "Ljusina, Crno polje. Bronzanodobno naselje", *Arheološki pregled* 1986, Ljubljana, 1987, 54.
- Sokol 1996 V. Sokol, "Nekropola kulture žarnih polja u Moravču kod Seseveta", in: B. Čečuk (ed.), *Arheološka istraživanja u Zagrebu i zagrebačkoj regiji i arheologija i obnova* (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 17), Zagreb, 1996, 29–57.

- Vinski-Gasparini 1973 K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar, 1973.
- Vinski-Gasparini 1983 K. Vinski-Gasparini, "Srednje brončano doba savsko-dravskog međuriječja i bosanske Posavine", in: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV. Bronzano doba*, Sarajevo, 1983, 493–503.

T. 1

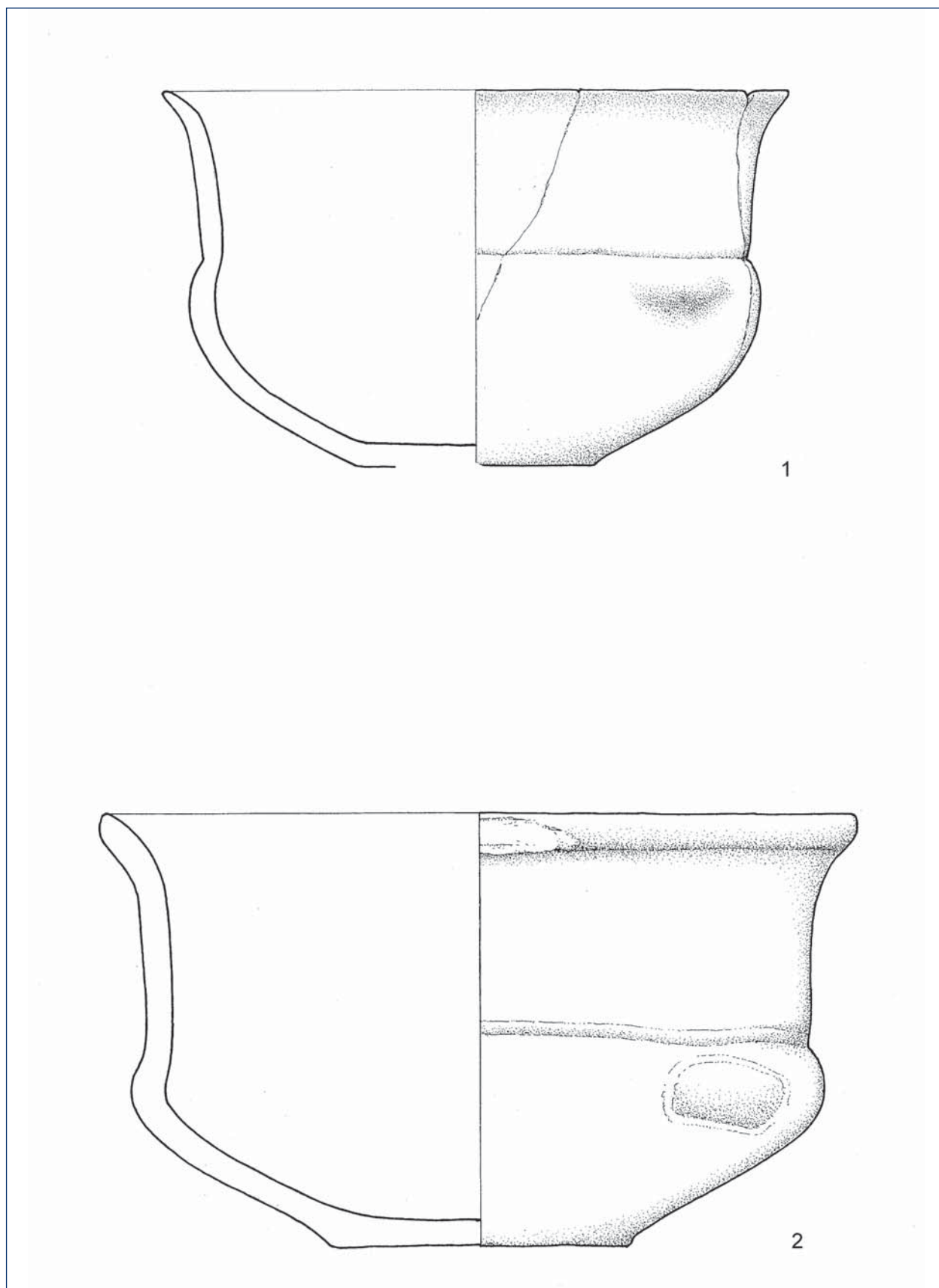


Tabla 1. Keramika s lokaliteta Gornja Bebrina-Bidevi i Stari Slatinik-Jelas polje (crtež: M. Gregl, 2005).
Plate 1. Pottery from the Gornja Bebrina-Bidevi and Stari Slatinik-Jelas Polje sites (sketch: M. Gregl, 2005).

T. 2

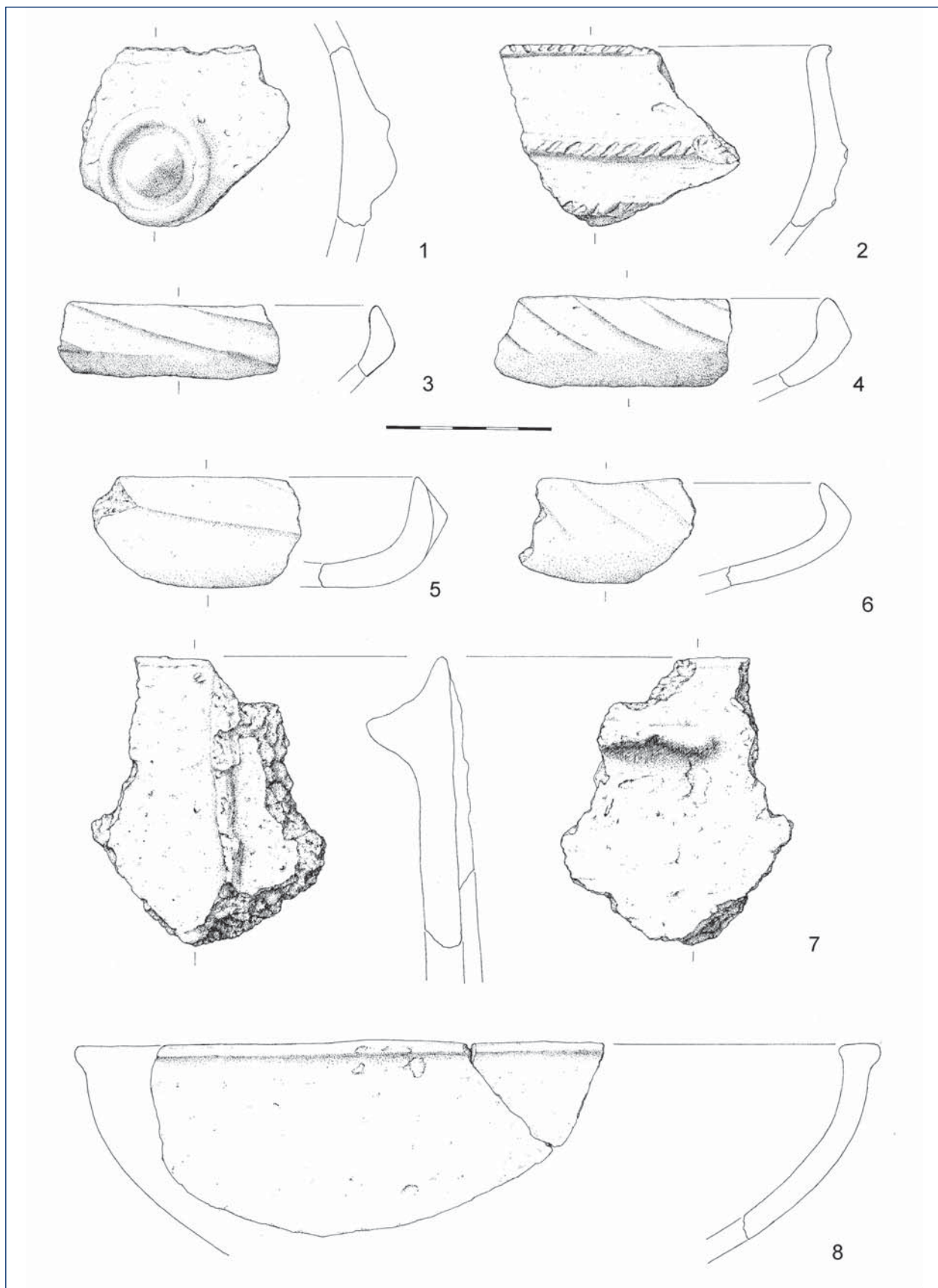


Tabla 2. Keramika s lokaliteta Stari Slatinik, Gornja Bebrina i Donja Bebrina (crtež: M. Marijanović-Lešić, 2005).
Plate 2. Pottery from the Stari Slatinik, Gornja Bebrina and Donja Bebrina sites (sketch: M. Marijanović-Lešić, 2005).

T. 3

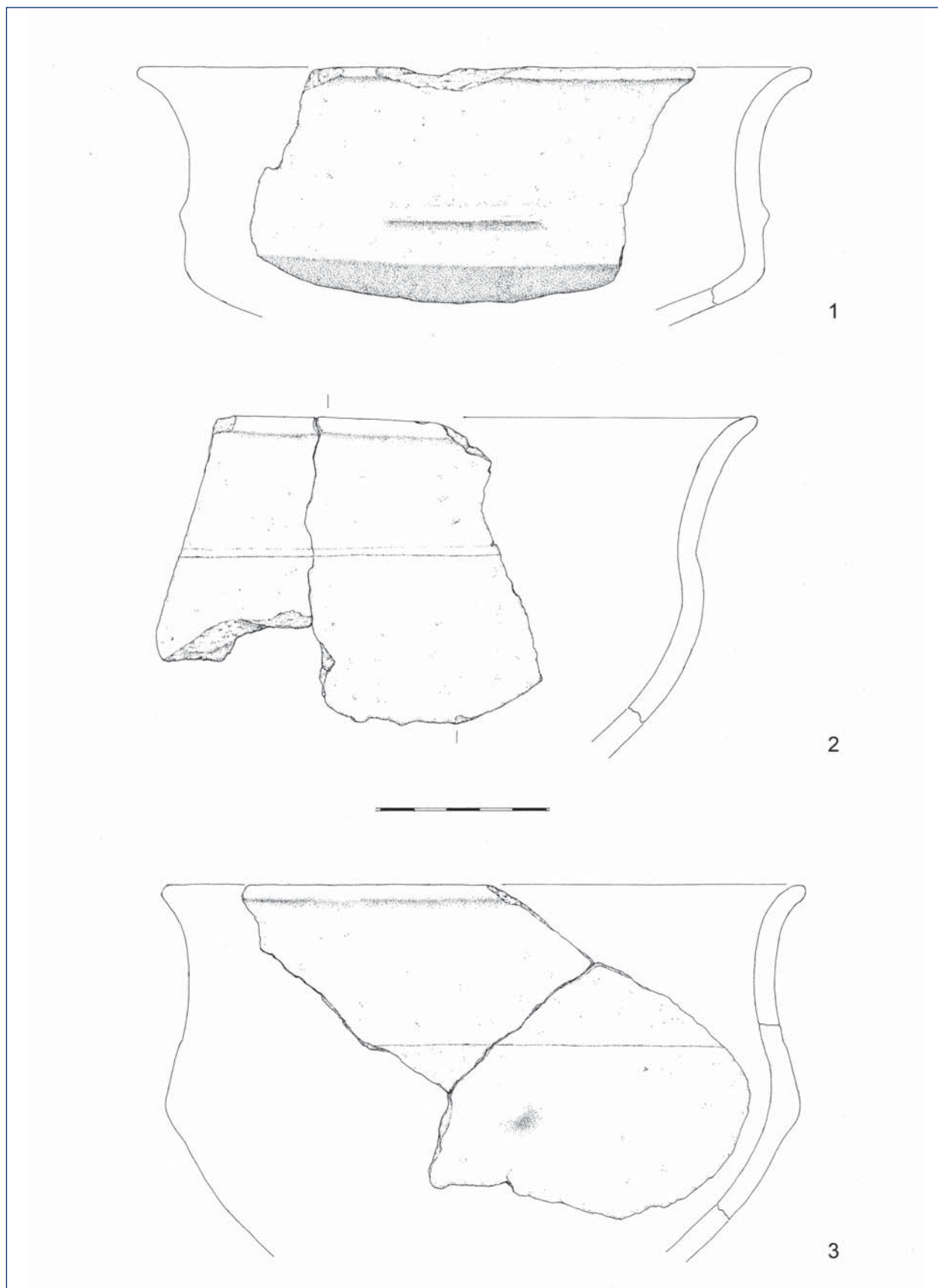


Tabla 3. Keramika s lokaliteta Gornja Bebrina-Bidevi (crtež: M. Marijanović-Lešić, 2005).
Plate 3. Pottery from the Gornja Bebrina-Bidevi site (sketch: M. Marijanović-Lešić, 2005).

T. 4

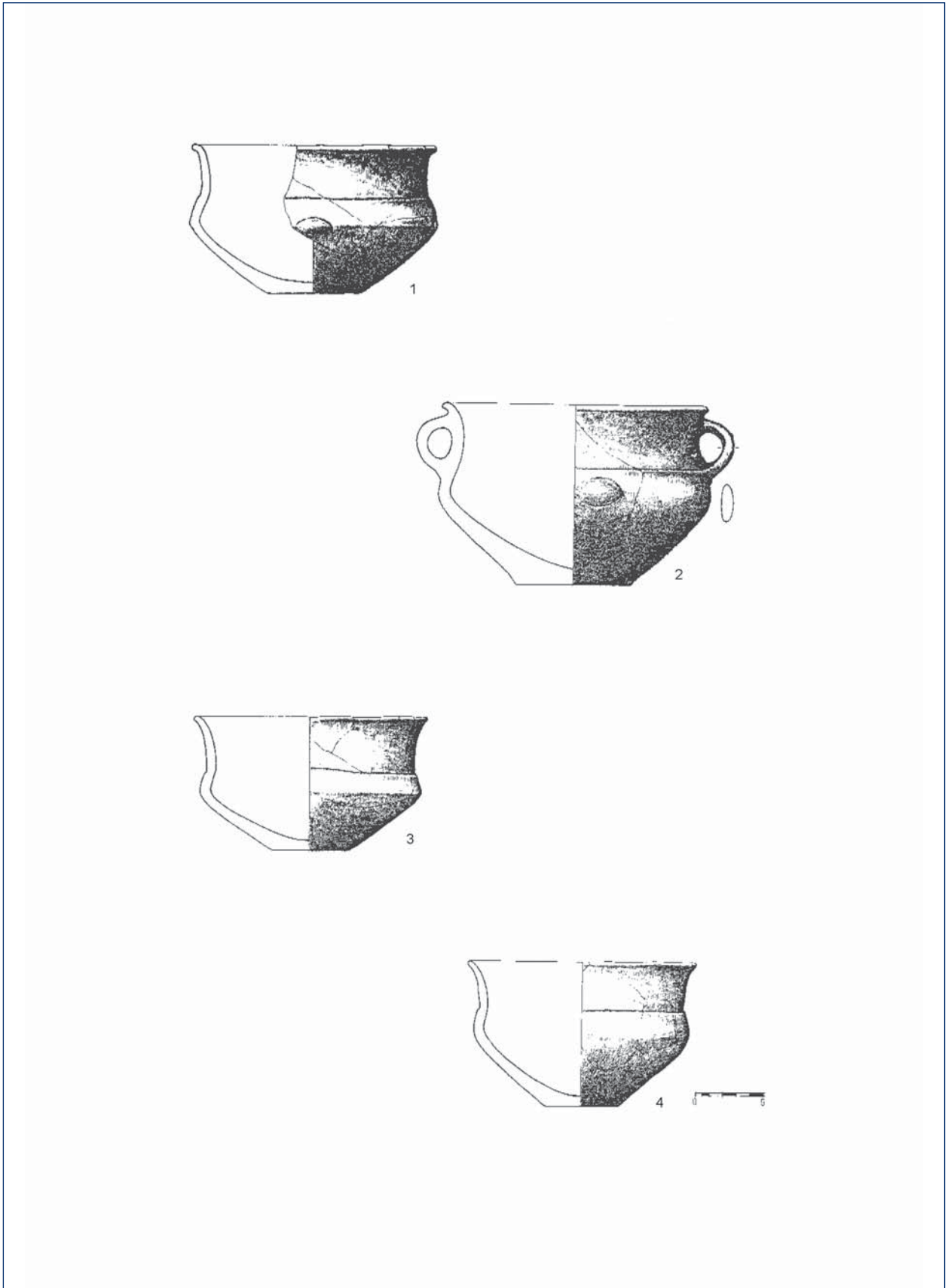


Tabla 4. Keramika s lokaliteta Mačkovac-Crišnjevi (Karavanić et al. 2002).
Plate 4. Pottery from the Mačkovac-Crišnjevi site (Karavanić et al. 2002).

T. 5

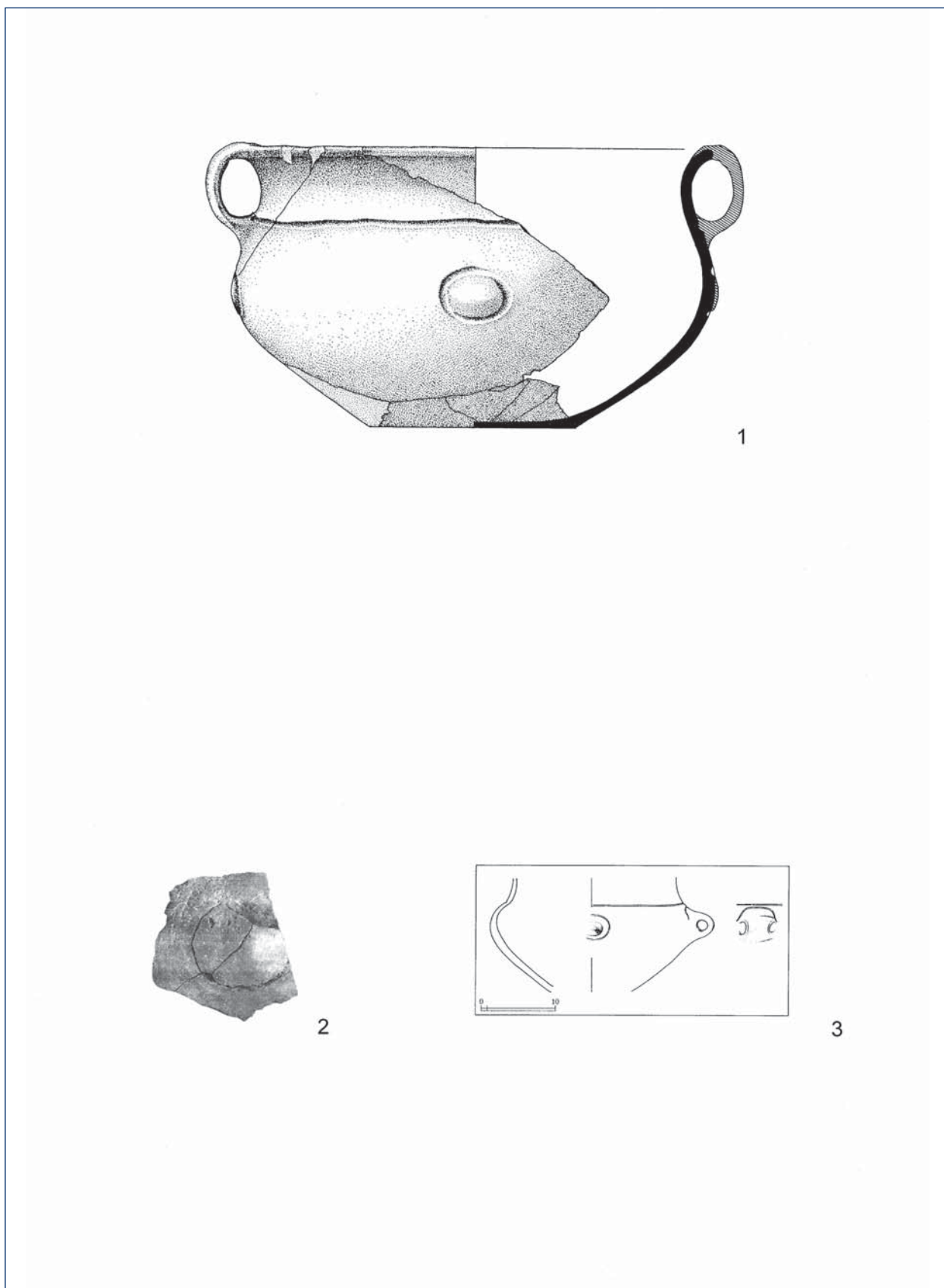


Tabla 5. 1. "Terina" iz Vinkovaca, Ulica Prvog maja br. 2 (Dimitrijević 1979); 2. Laminci (Đurđević 1987); 3. Ljusina (Raunig 1987).
Plate 5. 1. "Terrine" from Vinkovci, Prvog maja street no. 2 (Dimitrijević 1979); 2. Laminci (Đurđević 1987); 3. Ljusina (Raunig 1987).

T. 6

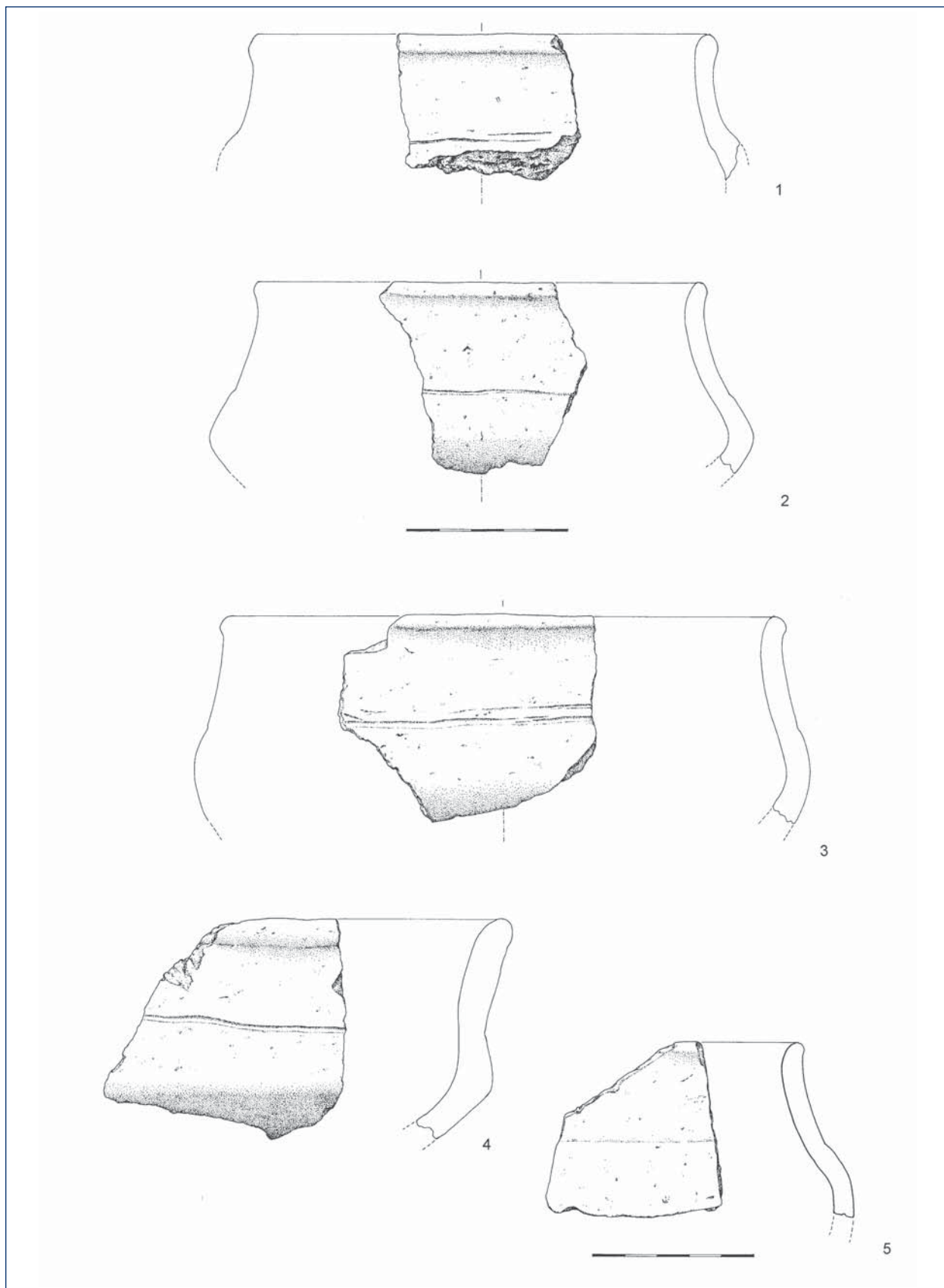


Tabla 6. Keramika s lokaliteta Orubica-Veliki Šeš (crtež: M. Marijanović-Lešić, 2009).
Plate 6. Pottery from the Orubica-Veliki Šeš site (sketch: M. Marijanović-Lešić, 2009).